

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Goran Mance

Mit Anteja Gotovine ali medijska konstrukcija junaka

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Goran Mance

Mentorica: doc. dr. Maruša Pušnik

Mit Anteja Gotovine ali medijska konstrukcija junaka

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

ZAHVALA

Hvala mentorici doc. dr. Maruši Pušnik za strokovno pomoč in usmeritev pri pisanju diplomske naloge.

Hvala domačim in prijateljem, za vso podporo pri doseganju mojih ciljev.

MIT ANTEJA GOTOVINE ALI MEDIJSKA KONSTRUKCIJA JUNAKA

V diplomskem delu ugotavljam, kako so tiskani mediji na Hrvaškem konstruirali hrvaško nacionalno identiteto in kolektivni spomin. V prvem delu predstavljam vpogled v družbeno-zgodovinsko ozadje in opisujem teoretične pojme, kot so: kolektivni spomin, zamišljene skupnosti in reprezentacija. V drugem delu naloge želim s kritično diskurzivno analizo novinarskih prispevkov v hrvaških dnevnikih *Jutarnji list* in *Večernji list* iz meseca decembra 2005 pokazati, kakšno sliko o Anteju Gotovini je časopisni diskurz posređoval bralcem. Z analizo novinarskih prispevkov ugotavljam, da je bil Ante Gotovina reprezentiran pozitivno, obtožnica proti njemu pa je predstavljena kot krivična in poskus potvarjanja zgodovinskih dejstev. Hrvati so reprezentirani izključno kot žrtve, tako v domovinski vojni kot tudi v sedanjosti, obtožnica proti Gotovini je namreč reprezentirana kot obtožba celotnega naroda. Ugotavljam, da je imel časopisni diskurz pomembno vlogo pri konstruiranju kolektivnega spomina in hrvaške nacionalne identitete, saj je s svojo reprezentacijo Gotovine svojemu občinstvu ponujal tako sliko o Hrvatih, da so lahko pozitivno okrepili svojo identiteto in predstave o preteklosti.

Ključne besede: *Ante Gotovina, kolektivni spomin, diskurz, nacionalna identiteta, reprezentacija*

myth of ante gotovina or media construction of a hero

Present BA thesis approaches a problem of constructions of Croatian national identity and their collective memory through constructions of general Ante Gotovina in the Croatian press. First part gives an insight into Croatian socio-historic background and describes theoretical concepts of collective memory, imagined communities and representation. Second part of the thesis deconstructs media discourse of Ante Gotovina, with critical discourse analysis of newspaper articles from daily newspapers *Jutarnji list* and *Večernji list* in the period of December 2005. The analysis of newspaper articles shows that Ante Gotovina was represented positively while the indictment against him was represented as unfair and as a revision of historical facts. Furthermore, Croats are represented exclusively as victims: firstly, as victims of aggression back in the time of the war and secondly, as victims of the UN's International Crime Tribunal in the present time. The indictment against Gotovina was therefore represented as the indictment against the whole nation. I assert that newspaper discourse had an important role in the construction of collective memory and Croatian national identity in order that representations of Gotovina reinforced representations of Croatian national identity and their images of the past.

Keywords: *Ante Gotovina, collective memory, discourse, national identity, representation*

KAZALO

1 UVOD	7
2 DRUŽBENO-ZGODOVINSKO OZADJE: HRVAŠKA MED LETOMA 1990 IN 2005.....	9
2.1 VZPON NACIONALIZMOV IN RAZPAD JUGOSLAVIJE.....	9
2.2 DOMOVINSKA VOJNA.....	11
2.3 POVOJNO OBDOBJE.....	12
2.4 HAAŠKA OBTOŽNICA PROTI ANTEJU GOTOVINI.....	13
2.5 LOV IN ARETACIJA ANTEJA GOTOVINE.....	15
2.6 POSLEDICE DRUŽBENIH SPREMENB NA HRVAŠKEM MEDIJSKEM PODROČJU	17
3 PREDSTAVE O PRETEKLOSTI IN KOLEKTIVNI SPOMIN	20
3.1 SPOMINJANJE IN RAZUMEVANJE PRETEKLOSTI	22
3.1.1 KOLEKTIVNI SPOMIN IN ZGODOVINA	24
3.1.2 OD INVIVIDUALNEGA H KOLEKTIVNEMU.....	25
4 ZAMIŠLJANJE IN KONSTRUKCIJA NACIONALNEGA.....	28
4.2 KAJ JE NACIONALIZEM ?	29
4.3 BANALNI NACIONALIZEM	31
5 KONSTRUIRANJE POMENA	32
5.1 SEMIOTIČNI PRISTOP K REPREZENTACIJI.....	33
5.2 DISKURZIVNI PRISTOP K REPREZENTACIJI.....	34
5.3 DISKURZ IN KONSTRUIRANJE POMENA	34
5.4 KONSTRUKCIJA NACIONALNE IDENTITETE V MEDIJSKEM DISKURZU.....	36
6 REPREZENTACIJA ANTEJA GOTOVINE V HRVAŠKIH DNEVNIH ČASOPISIH	39
6.1 METODOLOGIJA ANALIZE NOVINARSKIH PRISPEVKOV	39
6.2 TEZE IN VZOREC ANALIZE.....	40
6.3 REZULTATI ANALIZE.....	41
6.3.1 REPREZENTACIJA GOTOVINE V ČASOPISNEM DISKURZU.....	42
6.3.1.1 Gotovina kot »žrtev krivične obtožnice«.....	42
6.3.1.2 Gotovina kot primer častnega branilca svoje zemlje.....	46
6.3.1.3 Simbol narodu storjene krivice.....	50
6.3.2 REPREZENTACIJA HRVATOV V PRISPEVKIH.....	55
6.3.3 SLIKOVNO GRADIVO V PRISPEVKIH	57
6.3.4 NAVAJANJE VIROV V NOVINARSKIH PRISPEVKIH.....	59
6.3.5 KOMENTAR ANALIZE.....	61
7 SKLEP	63
8 LITERATURA	64

KAZALO SLIK IN TABEL

Slika 2.1: Področja Republike Hrvaške pod oblastjo srbskih upornikov med Domovinsko vojno	12
Slika 2.2: Podporni shod generalu Gotovini 11. decembra 2005 v Splitu.....	16
Slika 3.1: Plakat podpore Anteju Gotovini.....	20
Slika 3.2: Plakat podpore Anteju Gotovini.....	21
Tabela 6.1: Podatki o branosti hrvaški časopisov v odstotkih (%) celotne populacije za leto 2005	41
Slika 6.1: General, ki je popeljal Hrvaško v napad	58
Slika 6.2: Gotovini prebrana obtožnica	58
Tabela 6.2: Viri v novinarskih prispevkih o Anteju Gotovini.....	59

1 UVOD

Aretacija nekdanjega hrvaškega generala Anteja Gotovine decembra 2005 na Kanarskih otokih je razdelila hrvaško javnost. Del javnosti je aretacijo Gotovine, obtoženega vojnih zločinov nad srbskim prebivalstvom v vojaški operaciji Nevihta v domovinski vojni, s strani mednarodnega sodišča v Haagu videl kot padeč ene zadnjih ovir v procesu približevanja Hrvaške evropskim integracijam, medtem ko je drugi del javnosti dojel aretacijo kot krivično in kot poskus potvarjanja zgodovinski dejstev. Obtožbe haaškega tožilstva so se kosale s spomini tistega dela javnosti, ki je Hrvate dojemal izključno kot žrtve srbske agresije in na aretacijo Gotovine odgovoril z množičnimi protesti in shodi podpore.

Cilj diplomske naloge je raziskati, analizirati in vsebinsko predstaviti pisanje hrvaških časnikov o generalu Anteju Gotovini, to je, kako so mediji interpretirali in reprezentirali vsebino obtožnice in ugotoviti, kakšen vpliv je imel primer obtožnice proti Gotovini na percepcijo hrvaškega naroda kot žrtev vojne. V nalogi sem se tudi osredotočil na kolektivni spomin, ki je selektiven in se kaže kot zgodovinsko dejstvo, poleg tega pa predstavil, čigava mnenja in stališča strukturirajo časopisni diskurz, ki je konstruiral podobo Gotovine.

V diplomskem delu izhajam iz predpostavke, da so bile medijske reprezentacije in percepcije državljanov, da je bila domovinska vojna obrambna, ker je bila Hrvaška napadena in kot taka bila žrtev, ne agresor. Žrtev pa ne more stati na zatožni klopi. Obtožnica je uradno obravnavala Gotovino kot osumljenega, in ga implicirala kot zločinca. V nasprotju z obtožnico so hrvaški mediji in občinstvo interpretirali Gotovino kot heroja, zaslužnega za osvoboditev okupiranega hrvaškega ozemlja. Reprezentaciji sta si diametralno nasprotni in dihotomni. Da se je ohranila pozitivna reprezentacija hrvaškega naroda v domovinski vojni so morali mediji reinterpretirati tudi obtožnico proti generalu Anteju Gotovini.

Skušal bom dokazati, da so hrvaški mediji imeli ključno vlogo v konstruiranju Anteja Gotovine kot simbola Hrvaške in tako personificirali domovinsko vojno. Glede na raziskovalni problem postavljam naslednje teze: 1. časopisni diskurz je prikazal Gotovino kot junaka domovinske vojne in osvoboditelja, 2. časopisni diskurz je poistovetil Gotovino s hrvaškim narodom in 3. časopisni diskurz je podpiral predstave o Hrvatih kot izključno žrtvah in Srbih kot agresorjih.

V prvem delu naloge bom za boljše razumevanje problematike najprej predstavil družbeno-zgodovinsko ozadje na Hrvaškem med letoma 1990 in 2005, z opisom dogajanja pred domovinsko vojno, opisal vojno in povojno obdobje na Hrvaškem ter predstavil primer Gotovine.

Sledi teoretični del, v katerem predstavljam teoretične koncepte kolektivnega spomina in zamišljenih skupnostih ter vpliv spomina na določene dogodke in na konstruiranje nacionalne identitete. Temu sledi poglavje o reprezentaciji in diskurzu v katerem pojasnim, kako se v procesu reprezentacije besedam podeljuje pomen ter kako diskurz definira in producira objekte našega vedenja.

V zadnjem, praktičnem delu naloge predstavljam analizo novinarskih prispevkov časopisov Večernji list in Jutarnji list, ki sem jih analiziral z metodo kritične diskurzivne analize. Za analizo sem uporabil le prispevke objavljene v mesecu decembru 2005. V analizi sem se osredotočil na to kako je bil Ante Gotovina reprezentiran v hrvaškem tisku in kakšno sliko so si o njem ustvarili bralci hrvaških dnevnih časopisov. Prav tako sem v analizo vključil, kdo vse je v analiziranih prispevkih predstavil mnenje o obtoženem generalu. Namen diplomske naloge je pokazati, kako mediji osebam in dogodkom v preteklosti pripisujejo pomen in ustvarjajo kolektivni spomin ter konstruirajo nacionalno identiteto.

2 DRUŽBENO-ZGODOVINSKO OZADJE: HRVAŠKA MED LETOMA 1990 IN 2005

2.1 Vzpon nacionalizmov in razpad Jugoslavije

Socialistično federativno republiko Jugoslavijo - konglomerat šestih republik in dveh avtonomnih pokrajin - je sestavljalo osem enot: republike Slovenija, Hrvaška, Bosna in Hercegovina, Srbija, Črna gora, Makedonija in dve avtonomni provinci znotraj Srbije: Vojvodina in Kosovo. Državo, katere geslo je bilo »bratstvo in enotnost«, je vse do svoje smrti leta 1980 vodil nekdanji partizanski vodja iz druge svetovne vojne in njen »arhitekt«, Josip Broz Tito. Za časa svoje vladavine je Tito uspešno krotil etnična nesoglasja in odvrčal tvorbo nacionalnih političnih skupin.

S Titovo smrtjo je postopen razpad Jugoslavije pospešil vzpon Slobodana Miloševića, ki je na politični vrh republike Srbije prišel s pomočjo nacionalistične retorike. S čistkami nasprotujočih si kadrov v Zvezi komunistov Srbije (ZKS), medijih in organiziranjem »spontanih« mitingov podpore svoji politiki, je Milošević povečeval svojo politično moč. S pomočjo protestov po vsej Srbiji in medijskih vplivov, je Milošević med srbskim prebivalstvom ustvarjal občutek, da so Srbi kot narod v federativni Jugoslaviji kruto izkoriščani in jim grozi genocid. Ogromno vlogo pri ponovnem oživljanju nacionalnega sovraštva so imeli tedanji srbski mediji. Medijska ofenziva se je v obdobju 1987-1989 v glavnem osredotočala na nevarnost Albancev, Islama in Titove vizije Jugoslavije. V tem času so se nacionalistična zborovanja razširila v Vojvodino, Črno goro in Kosovo, kar je imelo za posledico padec tedanjih republiških vlad ter ustoličenje Miloševićevih privržencev (Bennett 1995, 94-101).

Vzpon Miloševića je povzročil reakcijo republiških vodstev Slovenije in Hrvaške, ki sta ostro kritizirali Miloševićevo podpihovanje srbskega nacionalizma in obenem težili k večji avtonomiji znotraj federacije, vključno s prizadevanjem za konfederacijo in celo možnostjo popolne neodvisnosti. Postalo je očitno, da bodo Jugoslavijo kmalu nadomestile številne države naslednice. Na drugi strani je Slobodan Milošević utrjeval svojo moč v Srbiji z retoriko, ki je podpirala nadaljevanje enotne jugoslovanske države, v kateri bi bila vsa moč centralizirana in bi pripadala Beogradu (Wikipedia 2009a; Wikipedia 2009b).

Izredni 14. kongres Zveze komunistov Jugoslavije januarja 1990 je bil v znamenju dveh nasprotujočih si vizij prihodnje Jugoslavije. Miloševići centralistični viziji sta nasprotovali slovenska in hrvaška delegacija s svojim predlogom reforme tedanjega sistema, v katerem bi Jugoslavija postala ohlapna zveza ločenih republik, ki bi tako pridobile večjo avtonomijo odločanja. Slovenski in hrvaški delegaciji je takoj postalo jasno, da jima ne bo uspelo predstaviti svojega koncepta in sta zapustili kongres. To je bil pričetek konca Jugoslavije (Bennett 1995, 110-111).

Odhodu delegacij s kongresa so kmalu sledile prve večstrankarske volitve v Sloveniji in na Hrvaškem, na katerih so zmagale politične stranke, ki so težile k neodvisnosti obeh republik. Na hrvaških volitvah je bilo pričakovati, da bo zmagala stranka, ki bo prepričala volivce, da se zna najbolje postaviti po robu Miloševiću. Na volitvah aprila 1990 je tako zmagala nacionalistična stranka HDZ (Hrvatska demokratska zajednica) pod vodstvom Franje Tuđmana, ki je bil v preteklosti zaradi opozarjanja na podrejen položaj Hrvaške znotraj Jugoslavije celo obsojen na zaporno kazen treh let. Da bi prišel na oblast, je Tuđman vodil nacionalistično kampanjo in na valu hrvaškega nacionalizma zmagal na volitvah. Tuđman je bil namreč edini na Hrvaškem, ki je z isto mero odgovoriti na nacionalno sovraštvo, kakršno je prihajalo iz Beograda od srbskih ekstremistov. Vodilna tema volitev je bila grožnja Hrvaški in vsem Hrvatom s strani srbskega nacionalizma. Zmaga HDZ-ja na volitvah pa je posledično povzročila pravo paniko na območjih Hrvaške, kjer so bili Srbi večinsko prebivalstvo (Bennett 1995, 119-129).

Kmalu po prihodu na oblast je Tuđman objavil manifest o novi ustavi, v kateri je nakazal množstvo političnih, ekonomskih in družbenih sprememb, ki so zadevale tudi srbsko skupnost. Predstavniki slednje so nasprotovali spremembam, saj bi jih po novem obravnavali le kot narodnostno manjšino in ne kot konstitutivni narod. Jeseni 1990 so tako enostransko razglasili avtonomijo pokrajin s pretežno naseljenim srbskim prebivalstvom, ki kasneje postane znano pod imenom Republika Srbska Krajina in začeli z oboroženim uporom proti hrvaškim oblastem (Wikipedia 2009b). Obdobje od jeseni 1990 do poletja 1991 so Hrvaško zaznamovale vstaja Srbov, barikade in formiranje hrvaške vojske in srbskih oboroženih enot.

Bolj pomembna od dejanskih dogodkov v Jugoslaviji v času 1990-1991 je bila percepcija tega, kar se je dogajalo. Kot pravi Bennet, so srbski in hrvaški mediji ustvarjali sovražno atmosfero mesece in leta, preden se je streljanje dejansko pričelo. S prihodom Tuđmana na oblast so se hrvaški mediji v namernem podpihovanju med-

etničnega sovraštva pridružili srbskim. Čistka na hrvaškem radiu in televiziji je bila podobna tisti v srbskih medijih v osemdesetih letih. Mediji so postajali vedno bolj pokorni oblastni strukturi ter tako pripomogli razdoru med Srbi in Hrvati. Medijska slika je že obstoječe konflikte in ekcese le še potencirala (Bennett 1995, 147-149).

2.2 Domovinska vojna

25. junija 1991 sta Slovenija in Hrvaška kot prvi republiki proglasili neodvisnost in izstop iz Jugoslavije. V reakciji na hrvaško samostojnost so hrvaški Srbi na področjih kjer so bili večinsko prebivalstvo, proglasili svojo državo – Republiko Srbsko Krajino. Sledili so napadi srbskih upornikov na hrvaške policijske enote (Bennett 1995, 164-165).

Domovinska vojna se je pričela jeseni 1991 leta. Dotedanji sporadični spopadi so prerasli v večje vojaške operacije. Uporniški Srbi so s podporo JLA (Jugoslovanske ljudske armade) zasedli vzhodne dele Hrvaške, medtem je hrvaška stran razoroževala enote JLA po večjih mestih. V tem obdobju je bilo na obeh straneh precej izgub, saj sta za izpolnitev svojih ciljev obe strani uporabljali paravojaške enote za namerno in strateško načrtovano nasilje, izgon prebivalstva celotnih vasi in pokrajin in uporabo civilnega prebivalstva kot živega ščita. Silovito medetnično nasilje se je kljub diplomatskemu posredovanju mednarodne skupnosti stopnjevalo. JLA in srbske paravojaške enote so načrtno uničevale hrvaške vasi in mesta. Srbska stran je zavračala mirovne sporazume, vse dokler ni izgubila premoči in dokler niso hrvaške oborožene enote pričele novembra in decembra 1991 ponovno osvajati prej izgubljena področja. Januarja 1992 sta sprti strani pod pritiskom mednarodne skupnosti končno popustili in privolili sprejeti enote Združenih narodov. Obe strani sta podpisali premirje in sprejeli prihod mednarodnih mirovnih enot, ki so bile nameščene na spornem področju pod nadzorom srbskih enot. Premirje je bilo do leta 1995 nekajkrat prekinjeno z manjšimi vojaškimi operacijami, v katerih je hrvaška stran pridobila sorazmerno majhna področja, vendar ji je uspelo povezati Dalmacijo s severnim delom Hrvaške (Radaković 2003, 125-127).

Slika 2.1: Področja Republike Hrvaške pod oblastjo srbskih upornikov med domovinsko vojno

Vir: Wikimedia (2009).

Leta 1995 je hrvaška vojska z akcijami »Bljesak« in »Oluja« (v nadaljevanju bom uporabljal slovenska prevoda: Blisk in Nevihta) osvobodila območje zahodne Slavonije in Krajine. Operacija »Nevihta« je praktično pomenila konec Republike Srbske Krajine in množičen odhod srbskega prebivalstva s tega predela (Radaković 2003, 127-128).

V Domovinski vojni v obdobju med leti 1991 in 1995 je na hrvaški strani zaradi posledic vojne umrlo in bilo pogrešanih 13.583 ljudi, 37.180 oseb je bilo ranjenih. Ogromno število ljudi je bilo pregnanih s svojih domov in iz naselij. V decembru leta 1991 je bilo na Hrvaškem okoli 550 tisoč pregnancev (Perković 2001).

2.3 Povojno obdobje

Franjo Tuđman in HDZ sta vladala na Hrvaškem celo desetletje: od maja 1990, ko so na volitvah prevzeli oblast od hrvaških komunistov na čelu z Ivico Račanom, do januarja 2000, ko so oblast prepustili Ivici Račanu, tokrat na čelu hrvaških socialdemokratov. Franjo Tuđman ni dočakal volilnega poraza svoje stranke. Umrli je 10. decembra 1999, tri tedne pred parlamentarnimi volitvami. Na predsedniških volitvah februarja 2000 je bil za predsednika Hrvaške izbran Stipe Mesić, eden od ustanoviteljev HDZ, ki se je s Tuđmanom razšel spomladi 1994 (Đikić 2004, 26).

Kmalu po izvolitvi nove vlade je skupina dvanajstih generalov hrvaške vojske na čelu z Antejem Gotovino¹ objavila razglas, s katerim so obtožili hrvaške medije in novoizvoljeno hrvaško oblast za »kriminalizacijo« domovinske vojne, žaljenje in podcenjevanja hrvaške vojske in jih pozvali, naj se uprejo negativnemu in zgodovinsko nekorektnemu in nepravilnemu prikazovanju domovinske vojne, naj zaščitijo čast in dostojanstvo hrvaških oficirjev in vojakov in naj ne podležejo klimi lahkotnega obtoževanja in blatenja. Predsednik Stipe Mesič kot vrhovni poveljnik hrvaške vojske je pismo označil za vmešavanje generalov v politiko in posledično upokojil vse aktivne generale – podpisnike (Đikić 2004, 53).

Nezadovoljstvo upokojenih generalov in HDZ-ja nad izgubo oblasti se je najbolj izrazilo na splitski Rivi 11. februarja 2001 na velikem protestu v podporo upokojenemu hrvaškemu generalu Mirku Norcu, obtoženemu za likvidacijo srbskih civilistov med domovinsko vojno. Protest je bil bolj kot podpora obtoženemu generalu, poskus hrvaške opozicije s HDZ na čelu, da zruši tedanjo vlado in ponovno prevzame oblast. Enega najbolj gorečih govorov je imel Ivo Sanader - takratni predsednik HDZ in vodja opozicije, od 23. novembra 2003 pa hrvaški premier. Napadel je tedanjo oblast zaradi »krivične gonje hrvaških junakov«. Po osvojitvi oblasti je Sanader izrazilo spremenil svoja stališča o vojnih zločinih, ki so jih storili Hrvati (Đikić 2004, 32-33).

2.4 Haaška obtožnica proti generalu Gotovini

Leta 2001 je mednarodno sodišče za vojne zločine v Haagu izdalo obtožnico proti upokojenemu hrvaškemu generalu Anteju Gotovini. Haaško tožilstvo je generala Gotovino obtožilo vojnih zločinov in zločinov zoper človečnost, storjenih pod njegovim poveljstvom v vojaški operaciji »Nevihta« leta 1995. Hrvaške oblasti generala niso

---

¹ Sedem generalov – podpisnikov razglasa je bilo tedaj v aktivni vojaški službi. General – polkovnik Ante Gotovina, takrat glavni inšpektor obrambe in obenem eden od glavnih pobudnikov pisanja razglasa, general – major Damir Krstičević, namestnik načelnika Glavnega štaba Oboroženih enot, general – major Ivan Kapular, na čelu Poveljstva za usposabljanje, general – major Mirko Norac, general – major Milenko Filipović, general – polkovnik Krešimir Čosić z Inštituta za obrambne študije, medtem ko je admiral Davor Domazet Lošo – v Tuđmanovem času načelnik Glavnega štaba – bil nerazporejen. Štirje podpisniki odprtega pisma so bili že vojaški upokojenci: general Janko Bobetko in general – majorji Ivan Basarac, Nojko Marinović in Ivan Korade. Dvanajsti podpisnik je bil Ivan Čermak, v tistem času general v rezervi (Đikić 2004, 32-33). Štirje od omenjenih generalov so bili kasneje pred mednarodnim sodiščem v Haagu obtoženi za vojne zločine. To so Gotovina, Čermak, Norac in Bobetko. Medtem je Bobetko že preminil.

aretirale, saj je pobegnil, še preden je bila hrvaška javnost z obtožnico uradno seznanjena (Simons 2005).

Gotovina je postal medijska osebnost že kot general v vojski nove samostojne Hrvaške v zgodnjih devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Z osemnajstimi leti se je pridružil francoski tujski legiji. Po petih letih je zapustil legijo, pridobil francosko državljanstvo in se pridružil francoskim posebnim enotam, v katerih je kot plačanec služil v Latinski Ameriki. Kot član teh enot je pomagal pri usposabljanju paravojaških uporniških enot v Argentini in Gvatemali. Medtem je bil v Franciji za njim izdan nalog za aretacijo in sicer zaradi razbojništva in izsiljevanja.² Po navedbah britanskega časnika Guardian (Simons 2005) naj bi Gotovina odslužil vsaj eno zaporno kazen v dobi dveh let. S pričetkom vojne na Hrvaškem se je pridružil novonastali hrvaški vojski, v kateri se je hitro povzpел do čina generala. Leta 1995 je tako kot operativni poveljnik vojaške operacije »Nevihhta«, ki je pomenila konec štiri leta trajajoče vojne na Hrvaškem, poveljeval hrvaškim silam v ponovnem zavzetju območij pod srbskim nadzorom. Zmaga je Gotovini, ki je bil že prej viden kot smel in eleganten častnik, zagotovila status junaka in osvoboditelja Hrvaške.

Haaška obtožnica ga bremeni odgovornosti za pobjo več kot 150 civilistov, ropanja in požiganja vasi in mest ter izgon 150 000 srbskih prebivalcev. Čeprav je bila obtožnica proti Gotovini skrivnost, je bil sam o tem obveščen in je pobegnil v podzemlje.³ Od takrat naprej je vsak poskus njegovega prijetja s strani oblasti izzval proteste hrvaških nacionalistov. Čas njegovega skrivanja pred organi pregona je zaznamovala podpora Gotovini v delu hrvaške javnosti in postavljanje plakatov po celotni državi, na katerih je poleg podobe pobeglega generala bilo geslo »Heroj in ne zločinec«.

---

² Francoske oblasti so 15. aprila 1982 izdale nalog za aretacijo Gotovine zaradi oboroženega ropanja. Aretiran je bil 31. avgusta 1984 zaradi posedovanja ponarejenih osebnih dokumentov in obsojen na pet let zapor. Gotovini so francoska sodišča dvakrat sodila v odsotnosti. V prvem primeru je bil obsojen zaradi nasilnega poskusa izsiljevanja, storjenega julija 1989. Ker ni prisostvoval sojenju mu je bilo sojeno v odsotnosti. Šestega decembra je bil obsojen na 30 mesecev zapor. V drugem primeru je bil obsojen zaradi nezakonite aretacije, ugrabitve in sodelovanja v izsiljevanju, storjenem 30. oktobra 1990. Ponovno ni prisostvoval sojenju in mu je bilo sojeno v odsotnosti. 15. aprila 1992 je bil obsojen na dve leti zapor. Gotovina ni nikoli odslužil kazni in ni nikoli poskušal izpodbijati obsodbe (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia 2007).

³ Po navedbah tednika Feral Tribune naj bi Gotovina, ki si je svoj čin pridobil izredno hitro, nedvomno spadal med ljudi, ki so se ukvarjali s tihotapljenjem orožja na Hrvaško. Tabor za usposabljanje vojakov pri Šepurinah pri Zadru, v katerem je poleg generala Anteja Rose (ravno tako nekdanji pripadnik tujske legije), imel glavno besedo Gotovina, je po notranjih poročilih Ministrstva za obrambo služil kot poligon za zračno tihotapljenje drog, ki se je distribuirala po Dalmaciji in Bosni in Hercegovini. Gotovina naj bi bil po operaciji Nevihhta eden najvplivnejših ljudi na Hrvaškem. Imenovanje za glavnega obrambnega inšpektorja naj bi mu nudilo dovolj časa, da svoj vpliv razširi tudi na hrvaško podzemlje (Đikić 2007).

Hrvaška vlada je večkrat zanikala, da bi imela vedenja o tem, kje se Gotovina nahaja. Drža hrvaške vlade se je spremenila marca 2005, ko so izvedeli, da bodo pogajanja Hrvaške in Evropske unije o hrvaškem vstopu v EU ovirana, dokler primer Gotovine ne bo rešen (Simons 2005).

2.5 Lov in aretacija generala Gotovine

Po mnenju hrvaških in nizozemskih preiskovalcev naj bi bil Gotovina pod zaščito mreže, sestavljene iz nacionalistov, članov obveščevalnih služb in kriminalcev. Nudili so mu zaščito, ker je EU njegovo aretacijo poleg demokratičnih reform postavila kot najpomembnejši pogoj v pogajanjih o vstopu Hrvaške v EU. Cilj mreže podpornikov Gotovine je bil izogibanje oziroma zavlačevanje omenjenih reform, ker bi te le spodkopale njihovo moč in vpliv. Ker je bil Gotovina doma obravnavan kot vojni heroj, je to zapovrstne hrvaške vlade odvrčalo od resnih poskusov, da bi aretirali Gotovino (Wood 2005a).

Marca 2005 je hrvaška vlada, spodbujena s strani EU, spremenila taktiko. Hrvaški konzervativni premier in nekdanji vodja opozicije Ivo Sanader, ki je leta 2001 prisegal, da ne bo izročil nobenega hrvaškega obtoženca vojnih zločinov haaškemu tribunalu, je pooblastil generalnega državnega tožilca, naj vodi bolj odločno preiskavo. Takrat je EU vzpostavila pogovore o članstvu Hrvaške v EU. Konec 2004 je državno tožilstvo pričelo tesno sodelovati z majhno skupino uslužbencev notranjega in finančnega ministrstva in pripadniki protiobveščevalnih služb. Njihova tarča so bile skupine ali podjetja, za katere so verjeli, da financirajo Gotovino. Mnogo uslužbencev znotraj policije in tajnih služb je nasprotovalo izročitvi generala Haagu, vendar je neposreden poseg premiera okreplil skupino z avtoriteto, ki ji je prej manjkala (Wood 2005a).

Decembra 2005 je na Kanarskih otokih Anteja Gotovino aretirala španska policija. Novica o aretaciji generala Gotovine je povzročila izbruh številnih protestov generalovih privržencev. Že nekaj ur po novici o aretaciji so se ljudje na Hrvaškem odpravili na ulice. Demonstracije v njegovo podporo so potekale v Zagrebu, Splitu in drugih večjih mestih. Aretacija upokojenega hrvaškega generala Anteja Gotovine je na Hrvaškem povzročila politično burjo. Mediji so v dneh po aretaciji poročali bolj ali manj samo o tem dogodku, Gotovina je tako postal glavna tema pogovorov povsod po državi in tudi zaradi njih so se po nekaj letih zatišja ponovno vzdignile nekatere desne

nacionalistične politične silnice. Združenja veteranov domovinske vojne so organizirala številna zborovanja v podporo ujetemu generalu. Glavno prireditev so izpeljali v Splitu 11. decembra 2005, kjer se je zbralo 40 000 ljudi. Podobne demonstracije pa so pripravili še v drugih večjih hrvaških mestih (Mihovilović 2005; Simons 2005).

Slika 2.2: Podporni shod generalu Gotovini 11. decembra 2005 v Splitu

Vir: Podporni shod Anteju Gotovini (2005).

Pričakovati je bilo, da bo morebitni aretaciji sledilo burno politično obdobje. Že takoj po objavi novice, da so Gotovino ujeli, so se ljudje spontano zbrali marsikje po Hrvaškem. Poročali so tudi o nekaterih incidentih. Splošna ocena je bila, da bo po tem dogodku podpora vladi premiera Iva Sanadera upadla. Protestniki so mu namreč očitali, da je oblast sodelovala pri iskanju generala. Hrvaška desnica, ki je bila v času predsednika Franja Tuđmana zelo močna, je po njegovi smrti močno oslabela. Poskušala se je vrniti z mobilizacijo leta 2001, v Splitu z demonstracijo v podporo generalu Mirku Norcu - obtoženemu zločinov nad srbskimi civilisti v Gospiću leta 1991 – ko so nacionalisti zahtevali odstop predsednika Mesića in premiera Ivice Račana. Toda ne prvi ne drugi nista podlegla pritiskom in sta nadaljevala politiko demokratizacije države in približevanje Evropski uniji. Upanje nacionalističnih političnih skupin, da bodo ta proces zaustavili, se je znova pojavilo konec leta 2003, ko je na volitvah zmagala stranka HDZ, vendar jih je Ivo Sanader razočaral, saj Hrvaške ni peljal v čas nacionalistične Tuđmanove politike, marveč je nadaljeval približevanje. Sanader je zaukazal nadaljevanje iskanja generala Gotovine, ki je izginil leta 2001, s

čimer je storil velik osebni politični preobrat glede na to, da je bil prav on eden najbolj gorečih govornikov na mitingu podpore Mirku Norcu le nekaj let pred tem (Mihovilović 2005).

Hrvaška desnica, ki so jo podpirala tudi različna združenja vojnih veteranov, je upala, da bi z organizacijo podpornega shoda Anti Gotovini lahko ponovili veliki shod iz leta 2001, vendar so se od tokratnih demonstracij umaknile vse pomembnejše politične stranke in hrvaška katoliška cerkev. Demonstracij v Splitu se je udeležilo precej manj ljudi, kot so organizatorji pričakovali, po shodu pa so se mirno razšli. Tudi v drugih mestih niso bili uspešni. Na glavnem zagrebškem trgu, Trgu bana Jelačića, se je zbralo samo 500 ljudi, v Kninu, kjer živijo številni veterani, pa približno sto (Mihovilović 2005). Ante Gotovina se trenutno nahaja v priporu. Pred Mednarodnim sodiščem za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije v Haagu mu sodijo za vojne zločine.

2.6 Posledice družbenih sprememb na hrvaškem medijskem področju

Ker se v svojem delu osredotočam na časopisni diskurz o Anteju Gotovini, podajam v tem poglavju kratek opis in zgodovino hrvaških medijev in pomembnih dogodkov na tem področju po hrvaški osamosvojitvi.

Po razpadu Jugoslavije se je lastništvo medijev izkazalo za najbolj odločilno sredstvo medijske manipulacije v samostojni Hrvaški. V desetletjih enopartijske komunistične vladavine je vladajoča partija obvladovala vse medije v državi na različne načine. Vendar so bili kljub temu jugoslovanski mediji bolj raznovrstni in pod manjšim državnim nadzorom kot v katerikoli drugi komunistični državi. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja so skoraj vse medije nadzorovali na ravni republik in so bili ti namenjeni republiškemu občinstvu. Politični nadzor je bil ponavadi manj vsiljiv in omejevalen kot v drugih komunističnih državah. Prebivalci Jugoslavije so uživali v večjem obsegu raznolikosti kot kjerkoli drugje v vzhodni Evropi (Thompson 1999, 7).

Osamosvojitve Hrvaške je povzročila družbeno tranzicijo iz enopartijskega monopola v večstrankarsko demokracijo, ki pa je bila le navidezna, saj je bila praktično vsa oblast v rokah Tuđmana in njegove nacionalistične stranke HDZ, ki je na področju

medijev uporabljala totalitaristična orodja nadzora in nad državnimi mediji vzpostavila neposredni in popolni nadzor (Kurspahić 2003, 211-212).

HDZ je s prihodom na oblast pozabila na predvolilne obljube o popolni svobodi govora in medijev. Za nadzor nad državno televizijo in radiem, državno tiskovno agencijo, Hino in Vjesnikom, vodilnim državnim časopisom, so nezaželeno osebje zamenjali z zvestimi privrženci HDZ-ja. Medije so privatizirali tako, da so prešli pod državno lastništvo ali v last funkcionarjev HDZ. Prišlo je tudi do razveljavljanja dotedanjih privatizacij, ki niso bile sprejemljive za oblast in ponavljanja privatizacijskih procesov pod nadzorstvom vlade.⁴ Monopol nad zračnimi valovi so dosegli z odlašanjem zakonodaje o zasebnih elektronskih medijih in selektivnim zatiranjem obstoječih zasebnih medijev, odvisno od njihovega političnega profila. Oblast je tudi zlorabljala medijsko zakonodajo za omejevanje svobode govora in zastraševanje medijev.⁵ Predsednik Tuđman je celo izdal predsedniške dekrete, ki so mu omogočale omejevanje medijske svobode pod izrednimi okoliščinami, ki jih je definiral sam po svoji sodbi. Oblast je poleg uporabe državnih medijev za napadanje, obrekovanje in demoraliziranje novinarjev in medijev zunaj nadzora oblasti tudi hujskala ali tolerirala uporabo nasilja za ustrahovanje novinarjev in pridobivanje nadzora nad mediji (Thompson 1999, 137).

Spremembe so bile vidne tudi na področju tiskanih medijev. V zgodnjih devetdesetih sta hrvaški državni tisk tvorila dnevnik *Vjesnik*, *Večernji list*, oba bolj ali manj neposredno podrejena vplivu HDZ ter tednika *Globus* in *Feral Tribune*, ki sta bila od državnega nadzora docela neodvisna. Treba je omeniti še tedenski tabloid *Nacional*, ki so ga decembra 1995 ustanovili nekdanji novinarji *Globusa* in ki je nudil senzacionalne novice. Tu so bili še trije močni regionalni dnevnik, ki so bili distribuirani po celi Hrvaški: *Glas Slavonije* iz vzhodne Hrvaške, reški *Novi list* in splitska *Slobodna Dalmacija*. Oktobra 1994 je dnevnik *Vjesnik* kupila Privredna banka,

---

⁴ Prvotno privatizacijo *Slobodne Dalmacije*, največjega regionalnega dnevnika, so hrvaške oblasti razglasile za nezakonito in omogočile prodajo časnika v roke njim naklonjenemu tajkunu in članu HDZ, Miroslavu Kutleju. *Slobodna Dalmacija*, nekdanj eden najboljših časnikov Jugoslavije, je postala državno glasilo (Kurspahić 203, 133).

⁵ Zlorabo medijske zakonodaje sta najbolj občutila tiskovini zunaj političnega nadzora: tednik *Feral Tribune* in reški dnevnik *Novi list*. Tednik *Feral Tribune*, ki je slovel kot objektivnen in neustrašen vir informacij, je postajal vse bolj popularen kljub številnim poskusom oblasti, da bi ga strla. Posamezniki so grozili osebju in njihovim družinam, opogumljeni s strani oblasti, ki so imele časnik za izdajalski. Časopisu so julija 1994 naložili plačevanje dodatnega davka, ki so ga do tedaj plačevale le erotične revije. Odgovorni minister je dejansko izjavil, da je ključni razlog dodatnega davka Feralovo nenehno kritiziranje vlade. *Novi list*, edini dnevnik, ki ni bil pod državnim lastništvom ali nadzorom je postal tarča različnih tožb in terjatev s strani države ali njenih predstavnikov zaradi dozdevnega obrekovanja in izogibanja plačila davkov (Thompson 1999, 195-205).

ki je bila pod nadzorstvom vlade. Banka je imenovala novo upravo, ki je decembra odpustila glavnega urednika. Vsebina časnika se je spremenila. Nagnjenost protisrbskemu diskurzu se je povečala, komentatorji z liberalnimi nazori so se umaknili radikalno razpoloženim piscem. Naklada časnika je iz predvojnih časov, ko je štela 91000 izvodov na dan, leta 1999 strmoglavila na 10000 prodanih časopisov. *Večernji list*, populistična verzija *Vjesnika*, dnevnik z največjo naklado je bil privatiziran leta 1998 s prodajo skrivnostni družbi registrirani na Deviških otokih. Izkazalo se je, da je bila družba v lasti elitnih funkcionarjev HDZ-ja. Uredniška politika je ostala zvesta Tuđmanu in njegovi stranki. Najbolj obetaven dogodek v tiskanih medijih je bil aprila 1998 zagon novega dnevnika *Jutarnji list*. Časopis je v celoti sicer demonstriral visoko stopnjo spoštovanja do profesionalnih standardov novinarstva, kar je bilo v drugih dnevnikih nedoseženo, čeprav je bila tudi njegova uredniška politika občasno odsev nejasne državne politike (Thompson 1999, 170-206).

3 PREDSTAVE O PRETEKLOSTI IN KOLEKTIVNI SPOMIN

Aretacija Anteja Gotovine in njegov takojšnji odhod v pripor leta 2005 sta v določenem delu hrvaške javnosti povzročila burno reakcijo. Mednarodna obtožnica proti Anteju Gotovini se ni ujemala s spomini tistih Hrvatov, ki so verjeli v upravičenost vojaške operacije »Nevihta«, ki velja za eno najbolj bleščečih zmag v hrvaški zgodovini in je praktično pomenila konec Domovinske vojne. V spomin na operacijo »Nevihta« in zmago v Domovinski vojni so na Hrvaškem celo poimenovali državni praznik – Dan pobjede i domovinske zahvalnosti (v prevodu Dan zmage in domovinske hvaležnosti), ki se praznuje 5. avgusta 1995, na dan zavzetja Knina.

Podporni shodi in plakati podpore, ki so preplavili Hrvaško, so podpirali določeno predstavo preteklih dogodkov, ki je državljanke spominjala na agresorske in morilske Srbe, ki so jih na koncu premagali junaški Hrvati, kot je Ante Gotovina. Ta predstava je obenem ignorirala pripadnike srbske narodnosti, ki so bili v vojaški operaciji »Nevihta« ubiti ali pregnani s svojih domov. Ali kot pravi Pušnikova: »Takšne enostranske interpretacije zgodovine, ki jih je mogoče najti v vseh področjih hrvaške javnosti, oblikujejo spomine, občutja in usmerjajo pozornost ljudi« (Pušnik 2006, 91).

Slika 3.1: Plakat podpore Anteju Gotovini

Vir: Plakati podpore Anteju Gotovini (2008).

Plakati v podporo Anteju Gotovini so se že za časa njegovega skrivanja neprestano pojavljali na različnih predelih Hrvaške. Plakati podpore so tako še pred samo generalovo aretacijo predstavljali zaskrbljujoč trend za novo hrvaško vlado, ki ji je od prihoda na oblast decembra 2003, članstvo v Evropski uniji predstavljalo najvišjo prioriteto (Wood 2005b).

Slika 3.2: Plakat podpore Anteju Gotovini

Vir: Plakati podpore Anteju Gotovini (2008).

Pušnikova ugotavlja, da ljudsko doživljanje in interpretiranje preteklosti vpliva na to, kako ti ljudje doživljajo sedanost. Poudarja vlogo medijev kot pomembnega instrumenta pri seznanjanju ljudi s preteklostjo, proizvajanju spominov in interpretacijah preteklosti. Selektivno prikazovanje ali spominjanje preteklih dogodkov, zamolčanje nekaterih in poudarjanje drugih proizvaja specifično zgodovinsko znanje, ki vpliva na občutja, identiteto in dejanja tako javnosti kot posameznikov. Ta proizvodnja spominov ima tudi politične, kulturne in družbene posledice. Zgodovine ne vidi le kot interpretacije, temveč tudi kot identifikacijo, saj ljudje s spominjanjem nekaterih delov preteklosti ustvarjajo ali utrjujejo zavest o pripadnosti določeni skupini ljudi (Pušnik 2006, 90-97). Obenem svojo identiteto v sedanosti potrjujemo z identifikacijo z drugimi v preteklosti, saj si, kot pravi Morris – Suzukijeva: »S spominjanjem posameznih delov preteklosti ustvarjamo občutek pripadnosti določeni skupini, bodisi je to narod, lokalna skupnost, etnična manjšina bodisi verska skupnost. Tako definiramo svoje mesto v zapletenem in spreminjajočem se svetu.« (Morris – Suzuki 2005, 22-23).

Naše znanje o zgodovini dandanes tako ni le produkt formalne izobrazbe oziroma zgodovinskega pouka, ki smo ga bili deležni v času našega izobraževanja, temveč na naše znanje zgodovine vplivajo tudi predstave preteklosti, ki smo jih deležni preko

medijev in podob, kot so fotografije, filmi, televizija, internet in drugo. Prav te podobe in mediji imajo s svojimi prikazi zgodovine moč vzbujanja ne le občutkov identifikacije sedanjih časov s preteklimi, temveč nudijo tudi implicitne razlage odnosov med sedanostjo in preteklostjo (Morris – Suzuki 2005, 230-231).

Znanje iz zgodovine vpliva na to, kako dojemamo svet, v katerem živimo, vpliva na naše misli, občutja in dejanja. Kot meni Morris - Suzuki: »Vpleteni smo v dogodke iz preteklosti, ker živimo znotraj institucij, verovanj in struktur, ki jih je ustvarila preteklost. Vpleteni smo v preteklost tudi zato, ker preteklost živi v nas samih. Znanje o zgodovini, ki smo ga zavedno ali nezavedno vpili preko množice medijev, določa, komu smo naklonjeni, kateri sodobni dogodki nam vzbujajo veselje, sočutje ali jezo, in kako reagiramo na te dogodke« (Morris – Suzuki 2005, 235). Vpliv medijskih prikazov preteklosti na sedanjo družbo je razviden tudi v razpadu bivše Jugoslavije. Pri vzponu nacionalizma tako na Hrvaškem kot tudi v Srbiji in obujanju sovraštva med Srbi in Hrvati je imela pomembno vlogo televizija. Ker sta bili obe televiziji, tako srbska kot hrvaška, pod velikim vplivom vladajočih politik, sta širili nasprotujoči si, radikalni verziji zgodovine in obujali spomine na zločine iz druge svetovne vojne, ter svoja naroda prikazovali kot žrtve in demonizirali svoje nasprotnike. Takšni prikazi zgodovine so elektrificirali že tako in tako napeto ozračje med obema narodoma in povečevali nestrpnost. Informativna moč obeh televizij in njun vpliv na srbsko in hrvaško javnost je bila v tem času izjemna tudi zaradi slabih gospodarskih pogojev, ki so ljudem oteževali dostop do drugih medijev (Morris – Suzuki 2005, 230-231).

3.1 Spominjanje in razumevanje preteklosti

Spomin lahko označimo kot nekaj, kar oblikuje človeško življenje. Spomin vpliva na naša življenja, od izvajanja najbolj enostavne vsakdanje naloge do tega, kako prepoznavamo sami sebe. Predstavlja osnovo za kontinuiteto naših življenj, daje pomen sedanosti in določa vsak trenutek v preteklosti. Obenem nam služi kot sredstvo, s katerim se spominjamo, kdo smo, in določa jedro naše identitete. Podobno kot spomin posameznika je tudi kolektivni⁶ spomin ključen dejavnik v prepoznavanju pripadnikov

---

⁶ Za označitev kolektivnega spomina avtorji uporabljajo različne oznake: kulturni, družbeni ali politični spomin. Zaradi lažjega razumevanja uporabljam le izraz kolektivni spomin.

določenih kultur, saj določa kulturno identiteto in preteklosti daje občutek pomembnosti (Sturken 2002, 1-7).

Vse kulture so na tak ali drugačen način vzpostavile obrambni sistem zoper splošno pozabo z izumljanjem medijev spomina, raznih oblik prenašanja spomina in postopkov shranjevanja podatkov, nujno potrebnih za konstituiranje in ohranjanje kulturne identitete (Assmann 2002, 31).

Maurice Halbwachs (2001) v svojem delu *Kolektivni spomin* razlaga, da so posamezniki skozi pripadnost družbenim skupinam, pretežno na sorodstveni, verski in družbeno-razredni ravni zmožni pridobiti, lokalizirati in zbirati svoje spomine. Za Halbwachsa je spomin v veliki meri rekonstrukcija preteklosti s pomočjo podatkov, sposojenih iz sedanjosti, saj če bi bili prek spomina znova postavljeni neposredno v stik s preteklostjo, bi se tak spomin seveda ločil od bolj ali manj določenih predstav o preteklosti, ki jih je ustvarilo naše razmišljanje ob pomoči pripovedovanj, pričevanj in izpovedi drugih. Tako so spomini reprezentacije, ki vsaj deloma temeljijo na pričevanjih in sklepanjih.

Kolektivni spomin je vpet v zapletene politične interese in namene, definira kulturo in znotraj nje razkriva razkole in nasprotujoče si interese. Kolektivni spomin tako predstavlja področje, na katerem interakcije posameznikov ustvarjajo kulturno pogajanje, preko katerega določene zgodbe tekmujejo za mesto v zgodovini. Kaže se v različnih oblikah, kot so spomeniki, umetnost, popularna kultura, literatura in aktivizem. Spomin je tako prej naracija kot pa točna reprodukcija preteklih doživljanj, ki jo skušamo obnoviti ali ponovno doživeti. Težko je dognati, koliko so spomini »verne kopije« izvirnih izkustev, saj je spomin zelo selektiven. Način, kako obnavljamo spomine, pove o naših željah in zanikanju toliko, kot pove o pomnjenju. Nujen dejavnik pri pomnjenju je seveda pozabljanje, ki pa zna biti celo načrtno in strateško. Kulture včasih sodelujejo pri načrtnem pozabljanju določenih bolečih dogodkov, ki bi lahko bili prenevarni, da bi jih zadržali v spominu (Sturken 2002, 1-7). S tem se strinja tudi Anna Lisa Tota, ki pravi, da se vsaka reprezentacija preteklosti ujema z naracijo, katere podobe in simboli izvirajo iz širšega družbenega in kulturnega konteksta (Tota 2006, 82).

Izhajajoč iz Halbwachsove predpostavke, da imajo različne skupine specifične spomine, Connerton opozarja (2004, 57-60), da Halbwachs razen kratkega omenjanja vloge starih staršev pri prenašanju lastnih spominov na vnuke, ni podal odgovora na vprašanje, kako se kolektivni spomini v teh istih družbenih skupinah prenašajo iz

starejših na prihodnje generacije. Connerton s proučevanjem komemorativnih ceremonij in telesnega obnašanja pride do spoznanja, da se slike preteklosti in znanja o preteklosti prenašajo in vzdržujejo z rituali.⁷ Komemorativne ceremonije in telesne prakse pa seveda niso edina dejanja, ki lahko konstituirajo kolektivno spominjanje. Z njihovo pomočjo le želi dokazati, da se kolektivni spomin prenaša in vzdržuje s pomočjo ritualov.

Pod rituale potemtakem lahko štejemo tudi prebiranje dnevnih časnikov, ki niso le nosilci reprezentacij sedanjosti, temveč lahko s pisanjem o minulih dogodkih predstavljajo posrednike reprezentacij preteklosti in znanja. Z njimi starejši člani neke družbene skupine na ta način prenašajo to znanje na pripadnike prihodnjih generacij.

3.1.1. Kolektivni spomin in zgodovina

Halbwachs razlikuje med kolektivnim spominom in zgodovino, saj kolektivni spomin loči od zgodovine v vsaj dveh razmerjih. Kolektivnih spominov je več in ti so kontinuirani mišljenjski tokovi, ki obdržijo od preteklosti zgolj tisto, kar je živo ali je zmožno živeti v zavesti skupine, ki jih vzdržuje. Kolektivni spomini ne segajo čez meje svoje skupine, saj je skupina, ki je omejena v prostoru in času, nosilka kolektivnega spomina. Po drugi strani je zgodovina samo ena, je diskontinuirana, nabor dejstev, ki preteklost z didaktičnim shematiziranjem deli na obdobja, za katera se zdi, da so v veliki meri neodvisna od prejšnjih in poznejših. Obdobja predstavljajo vrste časovnih intervalov, med katerimi so jasno zarisane ločnice (Halbwachs 2001, 85-91).

Sturkenova pravi, da čeprav lahko razlikujemo kolektivni spomin od zgodovine, je kolektivni spomin bistven v njeni tvorbi. Čeprav včasih kolektivni spomin predstavlja zgodovini opozicijo, si kolektivni spomin in zgodovina ne stojita nasproti, temveč sta med seboj prepletena, včasih celo toliko, da ju ni mogoče razlikovati med seboj. Vendar so včasih razlike med njima pomembne za razumevanje političnih namer, ko so spomini zunaj zgodovinske naracije ali so odgovor nanjo. Individualni spomin, kolektivni spomin in zgodovina ne obstajajo znotraj vnaprej označenih mej, temveč v medsebojnih odnosih spreminjajo pomen in kontekst, tako lahko individualni spomini postanejo del zgodovine in kolektivni spomini koeksistirajo z zgodovinskimi

---

⁷ Connerton za razumevanja pojma ritual poda Lukesovo razlago, po kateri je ritual upravljana aktivnost simboličnega karakterja, ki vodi pozornost soudeležencev na misli in čustva, ki jih cenijo kot posebno pomembne. Ritualov ne razume le kot ekspresivna dejanja, temveč tudi kot formalizirane postopke, ki merijo k stilizaciji, stereotipom in ponavljanju (Connerton 2005, 65).

naracijami. Kljub temu da nagnjenost spominov k spreminjanju poraja vprašanja o njihovi zanesljivosti pri razumevanju in preverjanju zgodovine, je spomin ključ razumevanja kulture zaradi tega, ker se skozi njega kažejo kolektivne želje, potrebe in samoopredelitve. Kolektivni spomin se ustvarja preko predmetov, podob in reprezentacij. Je kot spremenljiv scenarij, ki je odločilen za njegovo kulturno delovanje. Namesto vloge spominjanja prevzame vlogo kulturnega uprizarjanja, ki služi katarzi ali ozdravljenju (Sturken 2002, 2 - 17).

3.1.2 Od individualnega k kolektivnemu

Maurice Halbwachs (2001) je verjel, da so vsi individualni spomini družbeno producirani. Individualni spomin je videl kot fragmentiran in nepopoln, voden s strani scenarija, ki ga določa ta družba in kolektivni spomin. Kot pravi Halbwachs (Halbwachs 2001, 33-34):

»Ni dovolj, da kos za kosom rekonstruiramo podobo nekega preteklega dogodka, da bi prišli do spomina. Potrebno je, da se ta rekonstrukcija izvrši na podlagi skupnih podatkov ali pojmov, ki so tako v našem kakor v duhovih drugih, ker neprenehoma prehajajo od drugih k prvemu in narobe, to pa je mogoče le, če so bili del in so še naprej del ene in iste družbe. Le tako lahko razumemo, da se lahko kak spomin prepozna in se ga rekonstruira«.

Individualni spomini in kolektivni spomin tako medsebojno vplivajo drug na drugega. Posamezniki ne delijo svojih spominov samo s člani svojih družin, s prijatelji in sosedi, temveč tudi s svojimi številnimi sodobniki, ki jih mogoče niso nikoli srečali ali videli. Kot skupine posameznikov bolj ali manj iste starosti, ki so bili priče istim zgodovinskim dogodkom, generacije delijo skupen okvir verovanj, vrednot, običajev in vedenj. Pripadniki ene generacije vidijo sami sebe kot drugačne od pripadnikov predhodnjih ali naslednjih generacij. Znotraj neke generacije obstaja določeno znanje, ki ga ni mogoče v celotni meri izreči pripadnikom neke druge generacije. V komunikaciji med različnimi generacijami je vzajemno razumevanje ovirano z nevidno mejo, ki predstavlja začasnost izkušenj. Z menjavo generacij kolektivni spomin doživi opazno spremembo. Nekoč predpisane in značilne drže in običaji se postopno umaknejo iz

središča na obrobje. Menjava generacij je tako odločilna za obnovitev ali rekonstrukcijo kolektivnega spomina. S pomočjo simboličnih oblik komemoracij, bodisi materialnih, kot so spomeniki in muzeji, ali proceduralnih, kot so obredi ali ceremonije, se omejeno časovno obdobje osebnih ali generacijskih spominov lahko neskončno podaljša (Assmann 2002, 22-24).

Najpomembnejša razlika med individualnim in kolektivnim leži v časovnem obsegu. Individualni spomini se vežejo na ljudi in njihove interakcije, medtem ko se kolektivni spomin opira na bolj dolgotrajne nosilce simbolov in materialnih reprezentacij. Preko teh nosilcev se lahko spomin prenaša iz ene generacije na drugo, povezuje tiste, ki nimajo izkušensjske zveze z zgodovinskim dogodkom preko različnih oblik izobraževanja in organizirane udeležbe. Institucije in velike družbene skupine, kot so narodi, države, cerkev ali podjetja nimajo spomina, kot ima posameznik svoj individualni spomin, temveč ga tvorijo s pomočjo spominskih znakov, kot so simboli, teksti, podobe, obredi, ceremonije, kraji in spomeniki. Skupaj s temi spomini skupine in institucije konstruirajo identiteto. Politične konstrukcije spomina Assmanova (2002, 25) razlikuje od osebnega spomina v treh pogledih:

1. Kolektivni spomin ni povezan z drugimi spomini, temveč se nagiba k homogeni enkratnosti in neodvisnemu zaključku.
2. Kolektivni spomin ni fragmentiran in raznolik, umeščen je v čustveno nabito naracijo, ki nosi jasno in poživljajoče sporočilo.
3. Ne obstaja kot nekaj, kar je minljivo ali začasno, vsidrano je v materialnih znakih, kot so kraji in spomeniki, in performativnih dejanjih, kot so komemoracije, ki periodično reaktivirajo spomin in povečajo kolektivno udeležbo. Tako je politični spomin stabiliziran in se prenaša iz generacije na generacijo.

Kolektivni spomin konstruira narodno identiteto s selektivnim spominjanjem preteklih dogodkov, ki okrepijo samopodobo in podpirajo določene cilje za prihodnost. Kar ne spada v ta junaški vzorec, je izpuščeno ali pozabljeno. Vladajoči narodi so si zmage laže zapomnili kot poraze. Po drugi strani se spomini manjšinskih narodov kristalizirajo okoli pogubnih porazov. Izkušnje poraza so tako implementirane v

politični sistem pod pogojem, da so umeščene v mučeniško naracijo tragičnega junaka. Porazov se spominjajo z velikim zanosom in komemoracijami tisti narodi, ki so utemeljeni na identiteti žrtve in katerih cilj je vzdrževati spomin trpljenja in nepravilnosti, da bi upravičili zahteve po zadoščenju. Vladajoči narodi ali države se lahko ravno tako spominjajo napadov ali porazov, ko želijo utrditi svojo moč z ustvarjanjem neprekinjenega občutka ranljivosti in neizbežne nevarnosti. Nacionalni spomin je tako dovzeten za zgodovinske trenutke zmag in porazov pod pogojem, da se jih poveže v pomenoslovje junaške naracije (Assmann 2002, 25-28).

V nadaljevanju se za razumevanje konstrukcije nacionalne identitete naslanjam na konstruktivističen pristop, po katerem mediji preko različnih diskurzov konstruirajo nacionalno identiteto in s pomočjo tekstov pri posameznikih aktivirajo občutenje oziroma pripadnost naciji ali suvereni državi. Pri razlagi konstruiranja nacionalne identitete izhajam iz Halbwachsove teorije o kolektivnem spominu in Andersonove teorije o narodih kot zamišljenih skupnostih.

4 ZAMIŠLJANJE IN KONSTRUKCIJA NACIONALNEGA

Razsvetljensko načelo, da je posameznik v prvi vrsti pripadnik človeške vrste, dandanes ne velja več. Posamezniki se prvenstveno identificirajo kot pripadniki nekega naroda. Narod jim pomeni okvir, s čigar zgodovinsko in kulturno dediščino se lahko identificirajo in znotraj katerega poteka njihovo življenje (Alter 1991, 225).

Pojme, kot so narod, nacionalnost, nacionalizem Benedict Anderson (1998) dojema kot artefakte posebne vrste, ki so nastali konec 18. stoletja in sicer kot spontani destilat kompleksnega križanja posameznih zgodovinskih sil, presajenih v različna družbena okolja in združili s širokim naborom ustreznih političnih in ideoloških konstelacij. V antropološkem duhu poda definicijo naroda kot »zamišljene politične skupnosti – zamišljen je hkrati kot notranje omejen in suveren« (Anderson 1998, 14). Narodi so zamišljene skupnosti,⁸ ker vsi pripadniki narodov nosijo predstavo o povezanosti v skupnost, čeprav nikoli ne spoznajo, srečajo ali slišijo vseh članov te skupnosti. Zamišljene skupnosti so po njegovem mnenju vse tiste skupnosti, ki so večje od vaških in preraščajo neposreden medčloveški stik (Anderson 1998, 14-15). »Naposled si narod predstavljamo kot skupnost, saj se ne glede na neenakost in izkoriščanje, ki nemara vladata v njem, vedno poraja kot globoko, horizontalno tovarištvo. Prav to bratstvo je tisto, kar omogoča, da je v zadnjih dveh stoletjih toliko ljudi pripravljenih ubijati, a še bolj umirati v imenu teh omejenih predstav« (Anderson 1998, 16). Teorijo o narodih kot zamišljenih skupnostih podpira tudi Gellner (1991, 249), ki izpostavlja anonimnost prebivalstva kot bistvo modernih nacionalnih držav. Anonimnost tega članstva pa je posamezna, saj skupinskega članstva ni.

Hobsbawm (2003, 1-9) pri nastanku narodov, nacionalnih držav in nacionalizmov izpostavlja koncept iznašlih tradicij, novo ustvarjenih ponavljajočih se ritualov, ki se kažejo kot zgodovinska kontinuiteta. Namen iznašlih tradicij je s ponavljanjem določenih ritualov ali praks doseči socializacijo, uveljavljanje želenih vrednot, vzorcev

---

⁸ Pridevnik zamišljen je uporabljen kot prevod angleške besede *imagined*, pasiv glagola *imagine* ki pomeni: *predstavljati si nekaj* ali *zamišljati si nekaj*. V slovenskem prevodu Andersonovega dela se raje uporablja prevod »zamišljen«, ker bi prevodi, kot so »izmišljen«, »namišljen« ali imaginaren vodili v napačno razumevanje Andersonovega pojmovanja naroda.

obnašanja, vzpostavitev družbene kohezije ali utrjevanje institucij in avtoritete med pripadniki neke skupnosti ali naroda.

Nastanek narodov oziroma zamišljenih skupnosti je omogočil splet kapitalizma, tehnologije tiska in neogibne različnosti človeških jezikov. Temelj nacionalne zavesti je bil postavljen s tiskanim jezikom. Tako je ustvaril združeno polje izmenjave in komunikacije, v katerem so bralci preko tiska oblikovali zarodek nacionalne zamišljene skupnosti, jeziku je dodelil novo trdnost in oblikoval jezike oblasti, ki so bili drugačni od nekdanjih upravnih domačih jezikov (Anderson 1998, 54 -56). Pomembna dejavnika pri zamišljanju skupnosti sta bila roman in časopis. Z njunim razcvetom v 18. stoletju sta postala tehnični sredstvi za reprezentacijo zamišljene skupnosti (Anderson 1998, 34). Tisk je tako začel strukturiranje časa, merjenega z uro in koledarjem, ki je omogočilo bralcem zamišljati si skupnosti (Pušnik 1999, 799).

Billig (2004) meni, da je zamišljanje naroda del širše ideološke in diskurzivne zavesti. Svoje nacionalnosti se zavedamo v kontekstu prevladujoče ideologije. Na naše občutenje pripadnosti naciji pa vplivajo zapleteni nizi tem, ki se kažejo kot zdravorazumske in izpostavljajo moralnost nacionalne časti in dolžnosti. Te »zdravorazumske« teme razlikujejo med »nami«, »našim narodom«, »našo domovino« in vsem, kar predstavlja »njih« oziroma »druge«. Nacionalnost je tako osnova prevladujočim diskurzom in celo strukturi časopisov, ki vsakodnevno spominjajo državljane na pripadnost naciji. To spominjanje je tako vsakdanje in konstantno, da se ga posamezniki niti ne zavedamo (Billig 2004, 4-8).

4.1 Kaj je nacionalizem?

Alter definira nacionalizem kot »ideologijo in politično gibanje, za kateri sta narod in suverena nacionalna država bistveni ideji za mobilizacijo politične volje naroda ali večine prebivalstva« (Alter v Rizman 1991, 225). Nacionalizem kot politično gibanje je v zadnjih dveh stoletjih bolj vplival na svetovno zgodovino kot pa ideje svobode, parlamentarne zgodovine in komunizma. Začetke sodobnih nacionalizmov tako najdemo v poznem osemnajstem stoletju v Zahodni Evropi in Severni Ameriki (Alter 1991, 221). Anderson dojema sodobni nacionalizem kot dediča dveh stoletij zgodovinskih sprememb. Kaže se kot zavestna, samozaščitna politika in se rabi za ohranitev državnih interesov (Anderson 1998, 177 -178). Obeležja nacionalizma so

zavest o posebnosti ali edinstvenosti neke skupine ljudi; poudarjanje skupnih sociokulturnih vedenjskih form in zgodovinskega spomina; občutek skupnega poslanstva ter sovraštvo do drugih narodov (Altern 1991, 223-224). Prav zgodovinski spomin in njegov pomen v produkciji nacionalizma izpostavi tudi Hobsbawm, ki trdi, da je zgodovina »surova snov za nacionalistične in etnične ali fundamentalistične ideologije, kot je mak surova snov za heroinsko odvisnost. Preteklost je med ključnimi elementi, morda celo ključni element teh ideologij. Če ni primerne preteklosti, se jo vselej lahko iznajde« (Hobsbawm v Vidmar Horvat 2004, 126).

Za nacionalizem potem lahko trdimo, da kot tudi druge ideologije predstavlja sistem verovanj in proces, v katerega smo vsi zavedno ali nezavedno vpleteni. Nacionalizem kot ideologija predstavlja široke in neobhodne skupne nize vrednot in verovanj, s pomočjo katerih posamezniki preživljajo zapletena razmerja do vrste družbenih struktur. Določene vrednote prikaže kot naravne, neizbežne pojave vsakdanjega življenja. Za nacionalizem je tako kot tudi za druge ideologije pomemben vidik ta, da se raje prikazuje naraven ali dan, kot pa del sistema verovanj, ki jih proizvaja kultura, da bi delovala na določen način (Sturken 2001, 21-22).

Nacionalizem je potemtakem kot vse ostale ideologije mentalne reprezentacije (Van Dijk 1997, 29), ki oblikujejo osnovo skupnega družbenega znanja in razpoloženja. Poleg družbene funkcije koordinacije poseduje tudi kognitivne funkcije, s pomočjo katerih prikaže posameznikom ali skupinam njihov položaj v družbi in jim narekuje, kako naj razmišljajo o družbenih vprašanjih.

Psihološki pristopi k razlagi nacionalizma poudarjajo pomen potrebe ljudi, da se identificirajo s širšimi cilji in skupinami. V situacijah, v katerih dotedanje identitete izgubijo svojo privlačnost, se pri ljudeh pojavi potreba po novi identiteti, ki jo relativno hitro lahko nadomesti prav nacionalizem. Gre za identiteto, ki v družbi obstaja že dolgo, a je lahko bila prej preprosto pozabljena, opuščena ali pa so jo zaradi ideoloških vzrokov krotili. Psihološki pristop tako opredeli nacionalizem kot vztrajanje na pomembnosti identitete posebne kulturne skupine za temeljne politične zahteve in dejavnost. Čeprav je nova politična doktrina, se odziva na zahteve po globoko zakoreninjeni identiteti, ki že dolgo tli v zgodovinskem spominu etničnih skupin (Rizman 1991, 30; Breuilly 1993, 414). Tudi Giddens vidi nacionalizem predvsem kot psihološki pojav, v katerem posamezniki občutijo pripadnost nizu simbolov in prepričan s poudarjenimi skupnostnimi vezmi med člani (Giddens 1991, 365).

4.2 Banalni nacionalizem

Billig (2004, 10) se s psihološkim pristopom k razlagi nacionalizma ne strinja in kritizira psihološke teorije, ki vidijo nacionalizem samo kot obliko identitete, in izpostavlja, da je nacionalizem način razmišljanja ali ideološka zavest, ki pojme, kot so narod, narodna identiteta, domovina predstavi kot »naravne«. Za sodobne načine razmišljanja, ki dojemajo nacionalizem le kot pretirane ali iracionalne reakcije - tipične za »druge« in ne za »nas« - pravi, da pozabljajo na vsakdanje oziroma banalne nacionalizme.

Ta razmišljanja tako spregledajo »naše« nacionalizme in jih kot nekaj iracionalnega projicirajo le na »druge«. Nacionalno identiteto kot ideološko zavest pripadnikov nacije tako ohranjajo banalni nacionalizmi. Banalni nacionalizmi delujejo kot vsakodnevne reprezentacije nacije in opomniki naše nacionalne identitete, ki so vseprisotne, a se jih pogosto ne zavedamo. Razliko med običajnim pojmovanjem nacionalizma kot nekaj iracionalnega ali kot pretirane reakcije in banalnim nacionalizmom ponazori s primerom zastav. Strastno mahanje z zastavami je primer konvencionalnega razumevanje nacionalizma, medtem ko je zgled banalnega nacionalizma - kot tistega, ki vsakodnevno opominja posameznika na njegovo pripadnost naciji - zastava, ki stoji neopaženo na hišnem dvorišču (Billig 2004, 36-40).

5 KONSTRUIRANJE POMENA

V nalogi proučujem, kako je Ante Gotovina reprezentiran v hrvaškem dnevnem tisku, zato je pomembno, da najprej opredelim pojem reprezentacije.

Izraz reprezentacija običajno dojemamo kot predstavljanje česa drugim ljudem. Stuart Hall (2004) reprezentacijo opredeli kot ključni del zapletenega procesa, v katerem člani iste kulture proizvajajo in izmenjujejo pomene. Posamezniki znotraj določene kulture tako s pomočjo jezika, znakov in podob dodeljujejo stvarjem pomene in si tako omogočijo osmišljanje sveta, ki jih obdaja, kot tudi namišljenih svetov.

Hall ugotavlja, da v procesu proizvajanja pomenov obstajata dva sistema reprezentacije. Prvi je sistem miselnih reprezentacij, v katerem so predmeti, ljudje in dogodki povezani s koncepti, ki jih oblikujemo v naših mislih. Ti koncepti so na različne načine organizirani, razvrščani in urejeni v zapletene medsebojne odnose in skupaj tvorijo konceptualne sisteme. Čeprav vsak posameznik razume svet, ki ga obdaja drugače in si ga razlaga na sebi svojstven način, imajo pripadniki iste kulture okvirno enake konceptualne zemljevide, kar jim omogoča, da si svet lahko razlagajo in osmišljajo na podoben način. Kulturo tako Hall opredeli kot skupen konceptualni zemljevid (Hall 2004, 37-38).

Ker pa moramo ljudje reprezentirati in izmenjavati koncepte v socialnih interakcijah, samo konceptualni zemljevidi niso dovolj. Tu nastopi drug sistem reprezentacije – jezik. Jezik⁹ je organiziran sistem znakov (strokovni izraz za podobe, zvoke in besede, ki nosijo določen pomen), ki nam omogoča pretvarjanje misli v koncepte, podobe, zvoke in nam omogoča sporočanje pomenov drugim ljudem.

Proizvodnja pomena v jeziku je tako odvisna od povezave med stvarmi, koncepti in znaki. Vprašanje, ki se pri tem poraja, je, kako ljudje znotraj iste kulture vedo, katere besede ali podobe predstavljajo določene koncepte? Hall ponuja odgovor na to vprašanje z ugotovitvijo, da pomeni ne ležijo znotraj samih predmetov ali besed, temveč smo ljudje tisti, ki s pomočjo kod konstruiramo pomene. Kodi nam povedo, katere znake moramo uporabiti, da bi izrazili določeno idejo pa tudi obratno, na katere koncepte se nanašamo, ko beremo določene znake. Kodi tako arbitrarno določijo in utrdijo odnos med koncepti v naših mislih in jeziku. Posamezniki se tako znotraj

---

⁹ Hall izraz jezik uporablja v širokem smislu. Poleg pisnega in govornega jezika med jezik uvršča vizualne podobe, glasbo, mimiko, telesno govorico itn.

določenih kultur naučijo »sistemov in konvencij reprezentacije, kodov svojega jezika in kulture, s čimer se opremijo s kulturnim znanjem in izkušnjami, kar jim omogoča, da delujejo kot kulturno kompetentni subjekti« (Hall 2004, 42).

Hall (Hall 2004, 44) s konstruktivističnim pristopom prepoznava javnost in družabnost jezika in pravi, da pomena ne morejo utrditi stvari same po sebi ali ga dodeliti posamezni uporabniki, temveč ugotavlja, da pomen konstruirajo družbeni akterji preko konceptualnih sistemov svoje kulture in z uporabo jezikovnih in drugih reprezentacijskih sistemov.

5.1 Semiotični pristop k reprezentaciji

Na družbeno-konstruktivistični pogled na jezik reprezentacije je pomembno vplival švicarski lingvist Ferdinand de Saussure. Njegov model jezika je na številnih področjih oblikoval semiotični pristop k problemu reprezentacije. Po Saussurju je proizvodnja pomena odvisna od jezika, ki pa je sistem znakov. Saussure je znak razdelil na dva elementa: formo (dejanska beseda, podoba, fotografija in podobno) in idejo oziroma koncept v naših mislih. Z idejo je ta forma povezana. Prvi element je poimenoval označevalec. Ta sproži v naših mislih ustrezen koncept, tako imenovani označenec. Oba elementa skupaj proizvedeta pomen, vendar odnos med njima, utrdijo ga kulturni in jezikovni kodi, podpira reprezentacijo. Vendar razmerje med označevalcem in označencem, ki ga utrdimo s kulturnimi kodi, po Saussurjevem mnenju ni utrjeno za vedno. Pomeni besed se spreminjajo, saj je odnos med označevalcem in označencem arbitraren in je tako posledica sistema družbenih konvencij, ki so specifične v vsaki družbi in posameznih zgodovinskih obdobjih. Vsi pomeni so tako proizvedeni znotraj zgodovine in kulture. Pomenov se ne da dokončno utrditi, saj so podvrženi spremembam tako v različnih kulturnih konteksti kot časovnih obdobjih (Hall 2004, 51 – 52).

Saussurjev model jezika je nadgradil Roland Barthes. Prvo, opisno raven, je imenoval denotacija, kar pomeni preprosto opisno raven, kjer obstaja širok konsenz. Druga, konotativna raven, pa nam omogoča razumeti znake, ki so v skladu z dominantno družbeno ideologijo (Hall 2004, 59).

5.2 Diskurzivni pristop k reprezentaciji

Drugi konstruktivistični pristop k reprezentaciji je Foucaultov diskurzni pristop k reprezentaciji. Tako kot semiotiki je bil tudi Foucault konstruktivist, vendar ga je namesto proizvodnje pomena preko jezika bolj zanimala proizvodnja vednosti in pomena preko nečesa, kar je imenoval diskurz. Foucault je kot enega od ključnih predmetov svojega preučevanja izbral odnos med diskurzom, vednostjo in oblastjo, kar je pomenilo precejšen napredek v konstruktivističnem pristopu k reprezentaciji. Foucault (Hall 2004, 63) je videl diskurz kot produkcijo znanja preko jezika. Po njegovem mnenju je diskurz skupina trditev, ki določajo posamezen predmet diskusije v točno določenem zgodovinskem trenutku in način predstavljanja znanja o njem. Diskurz tako konstruira temo, definira in proizvede objekte našega vedenja ter obvladuje način, kako o temi smiselno govorimo. Diskurz s tem posledično vpliva na to, kako se ideje uresničujejo v praksi in se uporabljajo za uravnavanje vedenja drugih ljudi. Vednost je tako vselej oblika oblasti, oblast pa je tista, ki odloča, kdaj in kako se vednost uporabi. Diskurza ne proizvedejo subjekti, ki ga govorijo, ker so tudi sami proizvedli diskurza, temveč ga proizvede vednost. Lahko pa so subjekti nosilci vednosti (Hall 2004, 65-76).

5.3 Diskurz in konstruiranje pomena

Socialni konstruktivizem dojema diskurz kot niz pomenov, metafor, predstav in izjav, ki skupaj ustvarjajo določeno verzijo dogodkov. Nanaša se na določeno predstavo o dogodku, osebi ali skupini oseb in načinu, kako so ti prikazani v določeni luči. O določenem dogodku lahko obstaja več diskurzov, ki vsak s svojo zgodbo različno prikazujejo dogodek drugemu svetu (Burr 2000, 48).

Fiske (1987, 14) vidi diskurz kot jezik ali sistem reprezentacije, ki znotraj družbe ustvarja in zaokrožuje povezane nize pomenov o določenih pomembnih temah. Diskurzi potemtakem delujejo ideološko, saj z naturaliziranjem teh pomenov v nekaj samo po sebi umevnega služijo interesom družbenih skupin, znotraj katerih so nastali. Diskurz je tako družbeno dejanje, ki lahko podpira ali nasprotuje dominantni ideologiji. Za vsak diskurz pa je značilno, da vsebuje svoje tematsko področje, družbeno poreklo in ideološko usmeritev. Diskurzi lahko tako kaj kmalu, s pomočjo medijev postanejo

institucionalizirani, seveda pod pogojem, da družbeno ustvarjene nize dogovorov molče sprejmejo, tako mediji kot njihovi uporabniki.

Diskurzi so potemtakem organizirani sistemi izjav, ki izražajo pomene in vrednote institucij. Nudijo nize možnih in sprejemljivih izjav o določeni temi in organizirajo načine, kako se o določenih temah govori (Kress v Fowler 1991, 42). Pri diskurzih je pomembno tudi, kako in kdaj in v kakšnih okoliščinah so nastali. Pri oblikovanju diskurzov Hartley izpostavi vlogo družbenih, političnih in zgodovinskih pogojev, v katerih nastajajo, saj ti pogoji determinirajo naravnost diskurzov, njihov razvoj in kakšen status uživajo (Hartley 1982, 6).

Diskurz tako definira in producira objekte našega vedenja in nas konstituira kot družbene subjekte. Že v sami definiciji je vključevalen in izključevalen, in sicer tako, da dovoljuje določene načine razmišljanja in govorjenja in izloča drugačne (Foucault v Hall, 2004). Foucaultovo ugotovitev, da diskurzivne prakse oblikujejo in konstruirajo subjekt ter ga obenem tudi pozicionirajo, Kuhar poenostavi s trditvijo, da je »človek to, kar se govori in piše o njem ali o določeni družbeni skupini, ki ji pripada, in ta diskurz hkrati oblikuje njegovo mesto in mesto njegove skupine v družbi« (Kuhar 2003, 15).

Pri posredovanju diskurza Erjavčeva izpostavi pomembno vlogo medijev, ki definirajo dnevni red vprašanj oziroma tem, o katerih ljudje razmišljajo in se o njih pogovarjajo. Mediji tako »svojem občinstvu ponujajo samo določene kulturne vzorce, oblikujejo in dodajajo nove pomene ter jih v končni fazi delajo univerzalne in edino pravilne« (Erjavec in drugi 2000, 11). Mediji pa ne vplivajo na občinstvo samo z izbranimi dogodki, ki jih pokrivajo, in podeljevanjem prednosti določenim razlagam, temveč tudi s tistim, kar ostane medijsko nepokrito. Ideološko vlogo časopisov kot enega od ključnih posredovalcev diskurza izpostavi Fowler (Fowler 1991, 121), saj so časopisi poleg televizije večini ljudi eden od najbolj pomembnih virov informacij in jim predstavljajo svojevrstno okno v svet.

5.4 Konstrukcija nacionalne identitete v medijskem diskurzu

Identitete običajno razumemo kot način po katerem se posamezniki ali kolektivitete razlikujejo v primerjavi z drugimi posamezniki ali kolektivitetami. Identitete so sestavljene iz podobnosti in razlik. So kot proces, ki ni nikoli končan ali dokončen. Za vse človeške identitete lahko rečemo, da so socialne identitete, saj so vezane na pomen, ki je izid strinjanja ali nestrinjanja, stvar konvencij, dogovorov, inovacij, vedno do neke mere deljen in izpogajan. Identitete so reflektivne, socialno konstruirane skozi interakcije in institucije (Ule 2000, 3). Ule širše definira identiteto kot:

/.../ okvir za samoprepoznavanje socialne enote kot identične v času in prostoru. Omogoča jezikovno nanašanje posameznika ali kake druge socialne enote na samega sebe. Identiteta je minimalna socialna institucija, ki definira subjekt za kompetentnega socialnega akterja. Omogoča socialno prepoznavanje posameznika ali kake druge socialne enote kot identične skozi različne socialne situacije. Je presečišče individualnega in družbenega, subjektivnega in objektivnega v in na subjektu. Identiteta postane tako socialni označevalec osebe ali socialne enote (Ule 2000, 322).

Hall vidi identitete kot konstruirane znotraj in ne zunaj diskurza. Pomen dobijo preko odnosa do drugih, do tega kar niso. Identitete tako delujejo kot sredstvo identificiranja in povezovanja prav zaradi svoje zmožnosti izključevanja drugih (Hall 1997, 2-5). Identitete tako konstruirajo različni diskurzi. Konstrukcija identitete je proces, ki ni nikoli dokončan. Konstruktivistični pristop podpira tudi Gillis, ki trdi, da so identitete in spomini politični in družbeni konstrukti in jih kot takšne moramo tudi obravnavati. Med seboj so soodvisni, saj so individualne in skupinske identitete kot občutki enakosti ali identičnosti skozi čas in prostor. Ti občutki so podprti s spominjanjem in to, česar se spominjamo, je ravno tako določeno s strani naše domnevne identitete. Identitete in spomini niso nespremenljivi, saj so predstave in konstrukcije realnosti, bolj subjektivne kot pa objektivne narave. Tako obujamo le tiste spomine, ki odgovarjajo našim identitetam. Identitete in spomini so zelo selektivni, služijo določenim interesom in ideološkim pozicijam (Gillis 1996, 3-5).

Podobno kot Hall tudi Pušnikova (Pušnik 1999, 796-797) ugotavlja, da identiteta vsebuje dva nasprotujoča si pojma; enakost in drugačnost. Nasprotje med enakostjo in

drugačnostjo je bistvo vsake identitete, tako osebne kot kolektivne. Zaradi svoje spremenljivosti in selektivnosti kolektivnega spomina se identitete vedno znova vzpostavljajo, zato jih moramo obravnavati kot identifikacijo, kot proces in ne statičnost, saj je identiteta produkt interakcije oziroma različnih diskurzov. Vlogo diskurza pri oblikovanju družbene identitete izpostavlja tudi Fairclough (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 50), ki meni, da diskurz preko jezika reproducira odnose znotraj družbe in sisteme vedenja in verovanja.

Pomembno vlogo diskurzov pri konstruiranju nacionalnih identitet izpostavi tudi Van Dijk. Pri konstruiranju nacionalnih identitet imajo pomembno vlogo diskurzi petih elit. To so politični, korporacijski, akademski, izobraževalni in novinarski oziroma medijski diskurz (Van Dijk, 1993). Slednjega izpostavi tudi Pušnikova, ki meni, da je medijski diskurz pomemben del državotvorja in pomemben dejavnik pri oblikovanju realnosti in konstruiranju nacionalnih identitet. Množični mediji s pomočjo tekstov pri posameznikih aktivirajo občutenje oziroma pripadnost točno določeni naciji ali suvereni državi (Pušnik 1999, 796). Nacionalne kulture preko medijskega diskurza tako konstruirajo identitete, v katerih so predstavljeni pomeni nacije, s katerimi se posamezniki lahko identificirajo. Nacija je tako naracija, ki ponuja ljudem razlago o njih samih in preko katere dajejo pomen družbenemu svetu. Pripadniki nacije se obnašajo v duhu kolektivnega spomina, ki ga utrjuje državna ideologija. Kolektivni spomin med pripadniki nacije vzdržuje medijski diskurz (Pušnik 1999, 799), ki ponuja in vzdržuje prototipične osebe, dogodke, mite in krepí ceremonije in rituale, preko katerih se posamezniki identificirajo z nacijo.

6 REPREZENTACIJA ANTEJA GOTOVINE V HRVAŠKIH DNEVNIH ČASOPISIH

6.1 Metodologija analize novinarskih prispevkov

V diplomski nalogi sem analiziral vsebino novinarskih prispevkov iz hrvaških dnevnih časopisov Jutarnji list in Večernji list. Pri tem sem upošteval postulate kritične diskurzivne analize, katere utemeljitelj je Norman Fairclough, ki razume diskurz kot obliko družbene dejavnosti, kar pomeni, da je med diskurzivnim dogodkom in njegovim družbenim okvirjem dvosmerni dialektični odnos. Diskurzivni dogodek oblikuje družbeni okvir, v katerem se pojavi, hkrati pa vpliva na svoj družbeni okvir ali ga preoblikuje (Fairclough in Wodak v Erjavec in Poler Kovačič, 2007, 18). Diskurzivna analiza pa pomeni »analizo odnosov med konkretno uporabo jezika in širšimi družbenimi in kulturnimi strukturami« (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 43).

Principi kritične-diskurzivne analize, kot jih je povzela ena njenih utemeljiteljic Ruth Wodak (Wodak v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 42), so:

- Kritična diskurzivna analiza je interdisciplinarna, saj se ukvarja z družbenimi problemi in ne z rabo jezika samo po sebi.
- Kritična diskurzivna analiza se ukvarja z močjo v diskurzu in z močjo nad diskurzom.
- Družba in kultura sta dialektično povezani z diskurzom.
- Ker je raba jezika lahko tudi ideološka, je treba analizirati besedilo, njegovo interpretacijo, recepcijo in družbene učinke.
- Diskurz je zgodovinsko pogojen in ga je mogoče razumeti le znotraj družbenega konteksta.
- Tekst in družba sta povezana posredno.
- Diskurzivna analiza je interpretativna in pojasnjevalna.
- Kritična diskurzivna analiza je družbeno-znanstvena disciplina, ki se ukvarja s praktičnimi družbenimi vprašanji in razume diskurz kot obliko družbenega življenja.

Pri analizi sem se osredotočil na reprezentacije o Anteju Gotovini v novinarskih prispevkih hrvaških časopisov. Kdo govori, kaj in kako se govori o Anteju Gotovini, čigavi pogledi in interpretacije se reproducirajo v medijskem diskurzu, kakšne so implicitne postavke v tekstih o Anteju Gotovini in kakšno reprezentacijo podpirajo.

Ker so bili analizirani novinarski prispevki večinoma sestavljeni iz izjav določenih subjektov oziroma virov, sem se v analizi osredotočil tudi nanje, saj je navajanje virov oziroma koga in čigave izjave novinarji navajajo in povzemajo, ključni pokazatelj novinarske objektivnosti (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 80). V analizi sem se osredotočil na izjave določenih subjektov oziroma virov, tako novinarjev kot tudi politikov, nekdanjih soborcev Anteja Gotovine, pripadnikov hrvaške vojske, predstavnikov rimokatoliške cerkve, predstavnikov civilne družbe, in drugih, ki o Anteju Gotovini v novinarskih prispevkih kaj izjavijo, saj vsebino novinarskih prispevkov ne sestavlja samo poročanje oziroma razmišljanje novinarja, temveč so znotraj prispevka prisotni tudi drugi viri. Te pa Hartley (1982, 111) označi kot »privzete glasove«. To so pogosto glasovi elitnih oseb, kot so visoki vladni uradniki, politiki, znani strokovnjaki, lahko so pa tudi glasovi manj znanih ali neznanih oseb – pripadnikov določene družbene skupine ali naključnih mimoidočih. Čeprav so privzeti glasovi podrejeni celotni strukturi novinarskega prispevka, imajo znotraj tega pomembno vlogo saj skupaj z glasom novinarja oblikujejo smisel obravnavane teme v prispevku (Hartley 1982).

Teoretično sem se pri tem naslanjal tako na razumevanje diskurza kot na tistega, ki konstituira subjekt, oziroma v mojem primeru Anteja Gotovino. Kar pomeni, da medijske reprezentacije soustvarjajo predstavo o Anteju Gotovini in tako lahko prispevajo k večji ali manjši naklonjenosti bralcev medijskega teksta do Anteja Gotovine.

Raziskava časopisnega diskurza o Anteju Gotovini je potekala po treh oseh. V prvem delu sem s pomočjo kritično diskurzivne analize analiziral besedilo v novinarskih prispevkih in ugotavljal kako je bil Gotovina v časopisnem diskurzu predstavljen. Temu je sledila semiološka analiza vizualnega gradiva v novinarskih prispevkih, s katero sem ugotavljal ali je slikovno gradivo podpiralo predstave Gotovine v besedilu. Na koncu analize sem se osredotočil še na vire v novinarskih prispevkih.

6.2 Teze in vzorec analize

Za časovni okvir pričujoče analize medijskega poročanja o Anteju Gotovini sem izbral december leta 2005, saj je takrat španska policija na Tenerifih aretirala Anteja Gotovino. Posledica tega je bila, da so hrvaški mediji intenzivno poročali o aretaciji in obtožnici proti Anteju Gotovini in reakcijah, ki sta jih aretacija in obtožnica sprožile na Hrvaškem. V analizo hrvaškega tiska sem vključil časopisna besedila v tistem času dveh najbolj branih dnevnih časopisov na Hrvaškem - Večernjega lista in Jutarnjega lista.

Tabela 6.1: Podatki o branosti hrvaški časopisov v odstotkih (%) celotne populacije za leto 2005.

DNEVNI ČASOPIS	(%)
Jutarnji list	26,3
Večernji list	24,9
Slobodna Dalmacija	10,5
Novi list	5,2

Vir: Dnevne novine čita 80 posto Hrvata (2005).

Novinarske prispevke, ki jih bom uporabil v analizi sem pridobil iz dokumentacij Večernjega in Jutarnjega lista. V vzorec analize sem zajel vse novinarske prispevke, ki tako ali drugače obravnavajo Anteja Gotovino v časovnem obdobju od 9.12. do 31.12.2005. V analizo bom vključil prispevke vseh žanrov, tako informativne kot tudi interpretativne zvrsti. Čeprav se zavedam, da bralci časopisov dojemajo interpretativne žanre drugače kot informativne, saj za slednje velja bolj nepristransko poročanje, medtem, ko so interpretativni prispevki več ali manj mnenja novinarjev, sem se za to odločil, ker se mi zdi, da skupaj tvorijo celotno sliko takratnega medijskega diskurza o Anteju Gotovini.

Ugotovil sem, da je bil v tem obdobju v obeh časnikih objavljen 201 novinarski prispevek in 110 slik Anteja Gotovine. Novinarski prispevki so se nanašali na aretacijo Anteja Gotovino, proteste oziroma podporne shode, njegovo osebno življenje in njegovo vlogo oziroma zasluge Domovinski vojni. Prispevke, ki so poročali o aretaciji

in bivanju Gotovine v zaporu, sem iz analize izključil, ker so bili osredotočeni na samo aretacijo in njegovo bivanje v zaporu. V podrobnejšo analizo sem tako vključil 48 prispevkov Večernjega lista in 33 prispevkov Jutarnjega lista. V vzorec sem vključil tudi slikovno gradivo oziroma fotografije Anteja Gotovine, ki so bile del novinarskih prispevkov.

Moja glavna teza je, da je hrvaški časopisni diskurz prikazal Gotovino kot junaka in osvoboditelja. Druga teza je, da je časopisni diskurz poistovetil Gotovino s hrvaškim narodom in tretja je ta, da je časopisni diskurz podpiral predstave o Hrvatih kot izključno žrtvah in Srbih kot agresorjih.

6.3 Rezultati analize

Analiza je pokazala, da je v danem časovnem obdobju Jutarnji list posvetil dogodkom v zvezi Antejem Gotovino 33 novinarski prispevek, medtem ko jih je Večernji list 48. Prispevki o Anteju Gotovini so bili udarna vest obeh časnikov in so zasedali mesta na začetnih straneh časopisov (najpogosteje od prve do šeste strani). Glavna tema v prispevkih obeh časopisov je bila aretacija Anteja Gotovine in dogodki, ki so bili ožje povezani z aretacijo, temu je sledilo poročanje o protestih zaradi aretacije. Preostale teme so se nanašale na obtožnico, preteklost obtoženca, njegovo osebno življenje in domovinsko vojno. Treba je pripomniti, da so se v prispevkih prepletale različne teme.

V analizi novinarskih prispevkov sem ugotavljal kakšno predstavo o Anteju Gotovini je podpiral časopisni diskurz, se pravi kako je bil Gotovina predstavljen in kdo vse je govoril o njemu. Preverjal sem tudi prisotnost vsakdanjih oziroma banalnih (Billig 1995) nacionalizmov v tekstih.

6.3.1 Reprezentacija Gotovine v časopisnem diskurzu

V analizi novinarskih prispevkov sem ugotavljal kako sta bila reprezentirana Gotovina in obtožnica Haaškega sodišča proti njemu, kako je v novinarskih prispevkih interpretirana njegova vloga v domovinski vojni in kakšnih strategij se avtorji prispevkov poslužujejo oziroma kako je Gotovina v časopisnem diskurzu kot subjekt konstruiran in pozicioniran.

6.3.1.1 Gotovina kot »žrtev krivične obtožnice«

Ante Gotovina je v novinarskih prispevkih pogosto reprezentiran kot nedolžna oseba, žrtev krivične obtožnice. Pristranskost stališč novinarjev in drugih akterjev citiranih v prispevkih, do obtožnice Haaškega tožilstva in naklonjenost Gotovini je predvsem izrazita pri uporabi pridevnikov, ki označujejo obtožnico kot krivično. Ta je v tekstih označena kot »**hudobna**«, »**cinična**« (Jajčinović 2005, 2); »**neutemeljena**«, »**ponižujoča**« (L.C. 2005, 5); »**nesramna**«, »**votla**«, »**absurdna**« (Budiša v Vlašič 2005, 8); »**spaćena**«, »**pošastna**« (Roso v Grubišič 2005, 4) in podobno.

Gotovina je v prispevkih predstavljen kot krivično obsojena oseba oziroma kot časten in pošten častnik, ki nikakor ne more biti kriv navedb v obtožnici. Izbrani so naslednji primeri izjav, ki izkazujejo prepričanje o njegovi nedolžnosti : »Zdaj se mu bo sodilo **za nekaj, s čimer on kot časten človek in vojak nima povezav**. Ali je hrvaški heroj to zaslužil?« (Grgić v Manjkas in Krešimir 2005, 4); »General Gotovina je sodeloval v desetih vojnah in nikoli ni bil obtožen vojnega zločina. **Nemogoče je, da je to naredil, ko je branil svojo domovino**« (Martić v Lj.M. 2005, 6); »Verjamem, da bo vzdržal tudi to zadnjo preizkušnjo in se kot **hrvaški Dreyfus** vrnil zmagovalno.«¹⁰ (Roso v Grubišič, 2005, 4). Gotovina obenem ni edina žrtev »krivične« obtožnice haaškega sodišča, saj deli svojo usodo tudi z drugimi Hrvati obtoženimi za vojne zločine, katerih zasluge so označene kot ključne v osamosvojitvi Hrvaške, saj so v preteklosti ravno ti bili »**na čelu obrambe in osvoboditve enega naroda**«, zdaj pa »**ždijo v domačih in tujih ječah /.../ poniževani, obrekovani, preganjani z**

---

¹⁰ Francoski častnik Alfred Dreyfus, je bil zmotno obtožen vohunjenja za Nemčijo, za kar je bil leta 1894 obsojen na dosmrtno izgnanstvo. Dreyfusa so branili najvidnejši francoski intelektualci, med njimi tudi pisatelj Emile Zola, ki je objavil znamenito pismo predsedniku francoske republike z naslovom Obtožujem (J'accuse). Dokončno oproščen krivde je bil šele leta 1906.

nepravičnimi in montiranimi obtožnicami svetovnih mogočnikov ter **zapuščeni in izdani** s strani hrvaških oblasti« (Šimun Čorić v Večernji list 2005a, 5).

Obtožnica proti Gotovini je v posameznih izjavah predstavljena tudi kot poskus potvarjanja zgodovinskih dejstev ter interpretirana kot svojevrstno omadeževanje domovinske vojne in načina hrvaške osamosvojitve s katero se spreminja zgodovinska resnica. Obtožnica proti Gotovini tako ruši »zdravorazumsko« predstavo preteklosti, ki Hrvate obravnava izključno kot žrtve vojne in kot takšni ne morejo biti obtoženi vojnih zločinov. Obtožnica proti enemu od hrvaških generalov se tako ne ujema z spomini preteklosti, ki prikazujejo hrvaško stran le kot junaško in žrtev vojne, temveč implicira, da so Hrvati ravno tako kot Srbi krivi vojnih zločinov. V naslednjih primerih izpostavljam izjave, ki označujejo obtožnico kot poskus predrugačenja zgodovine: »/.../ pošastna obtožnica, utemeljena na **fikciji in reviziji zgodovine**« (Đapić v Ml.Š 2005a, 7); »Z obtožnico se poskuša **revidirati novejša hrvaška zgodovina, to bi pomenilo, da je Hrvaška ustvarjena na zločinu** /.../ Verjamem, da bo Gotovina iz Haaga izšel kot nedolžen, ker deli obtožnice pomenijo **revizijo zgodovine in ne temeljijo na dejstvih**.« (Šeks v N.B., A.Š. 2005, 7); »Dobro se bomo pripravili in obranili **resnico o domovinski vojni**« (Ivo Sanader v H. 2005b, 8); »Menimo, da je **resnico o domovinski vojni** potrebno obraniti ne mestu, na katerem napada. Prepričani smo o nedolžnosti generala Gotovine in smo pripravljeni pomagati to dokazati na sodišču /.../« (Vesna Škare – Ožbolt v I.D. 2005, 4); »Domovinska vojna ni bila turističen izlet, temveč celovit, mučeniški in krvav proces, v katerem se je **hrvaški narod boril in izboril svojo svobodo**./.../ Menim, da hrvaška oblast, kot je to s shodi podpore Gotovini pokazal hrvaški narod, ne sme sprejeti **sodniškega tolmačenja domovinske vojne** « (Roso v Grubišič 2005, 4). Da se preteklost lahko različno interpretira implicitno označi tudi škof Bogović: »Iz istega materiala lahko ustvariš kip junaka ali pošasti /.../ Kakšen absurd, da mednarodna skupnost v Gotovini ne vidi nič drugega kot zločinca, ki ga je potrebno aretirati in obsoditi, ne vidi pa tistega, kar je zanjo in namesto nje naredil« (Bogović v Pavičić 2005, 7).

Prisotni so tudi apeli hrvaškim oblastem, da z branjenjem Gotovine branijo tudi hrvaško zgodovino oziroma način njenega nastanka. Nekaj tovrstnih primerov: »Veseli me, da hrvaška Vlada stoji za tem da je Gotovina nedolžen in verjamem, da bo storila vse, da ga obrani, saj z njim branimo tudi Hrvaško, njeno zgodovino in prihodnost.« (Barišič v H. 2005, 7); »Sedaj je prišel čas, da se stopi na stran tistih, ki branijo hrvaško državo in način njenega nastanka.« (Budiša v Vlašić 2005, 8).

V prispevkih so navzoče tudi izjave, ki obtožnico proti Gotovini označijo kot poskus izenačevanja žrtev (Hrvatov) in agresorjev (Srbov). Gotovina je tako predstavljen kot svojevrsten grešni kozel, preko katerega se poskuša relativizirati hrvaško vlogo v vojni:

V obtožnici, ga je Haaško sodišče obtožilo, da je načrtoval in izvedel zločinsko operacijo, v kateri je bilo 150.000 Srbov izgnanih iz Hrvaške. Tako bi en vodnik Tujske legije, ki je s komaj šestnajstimi leti pobegnil od doma in ni utegnil končati niti srednje šole, bil pred zgodovino enakovreden Slobodanu Miloševiću in celotni »mašineriji«, ki se je z začetkom devetdesetih let vsula na Hrvaško in v Bosno in Hercegovino (Pavić in Plišić 2005a, 32).

Obtožnica proti Gotovini je predstavljena tudi kot posredna obtožba tedanjega vojaškega vrha Hrvaške, ki se poskuša postaviti ob bok srbskemu političnemu in vojaškemu vrhu, katerega člani so eksplicitno in implicitno označeni kot zločinci in izključni krivci.

*Če ne bi pravočasno umrl, bi svoja pozna leta kot jetnik nedvomno preživel tudi legendarni vojni veteran – general Janko Bobetko. Ista obtožnica bi gotovo bila predana tudi pokojnemu predsedniku Tuđmanu in vojnemu ministru obrambe Gojku Šušku. Kot pripadniki »zločinske organizacije« bi gotovo prispeli na mrzli evropski sever. Ko gre za vojaški in politični vrh vojne Hrvaške, je načelo individualne krivice odstopilo pred kolektivno krivdo. **Predsednika Tuđmana so svetovna »ministrstva resnice« in njihovi medijski servisi že pretvorili v hrvaško inačico Slobodana Miloševića. Enako brez sramu je Ante Gotovina spremenjen v pandan vojnemu monstrumu Ratku Mladiću** (Jajčinović 2005, 2).*

Obtožbe proti Gotovini tako mečejo senco na način, kako je Hrvaška postala samostojna. To naj bi tudi bil eden od skritih motivov obtožnice, s katero naj bi haaško tožilstvo preko obtožnice Gotovini skušalo prikazati hrvaški narod ne le kot žrtev Domovinske vojne, temveč tudi kot zločince, kar je implicitno razvidno iz izjave predstavnika hrvaške rimokatoliške cerkve, škofa Begovića, v intervjuju za Jutarnji list :

Kdo sploh še dvomi v to, da je naloga tega sodišča vzpostaviti red na naših tleh, ki bo v službi velikih sil? /.../ zaradi tega je potrebno narediti način, kako je prišlo do samostojne hrvaške države vprašljiv. Ta operacija je žal že dlje časa na delu, izražena pa je tudi v obtožnici proti Gotovini (Begović v Pavičić 2005, 7).

Iz zgornjih primerov je razvidno, da je Domovinska vojna predstavljena kot časten in osvobodilen boj Hrvatov proti agresorskim Srbom. Hrvati so tako reprezentirani izključno kot žrtve in je vsaka obtožba za vojne zločine proti predstavnikom hrvaške strani označena kot krivična. V tem »zdravorazumskem« pogledu časopisnega diskurza na preteklost se vsak poskus obtožbe hrvaški strani označi kot potvarjanje zgodovinskih dejstev in pretvarjanje resnice.

V tekstih so prisotne tudi implikacije, ki izražajo dvom v nepristranskost haaškega sodišča, in namigujejo, da se Gotovini obeta nepravilno sojenje, saj za razliko od Gotovine »nobenemu obtožencu ni bila brana obtožnica v celoti. Poleg tega pa je obtožnico bral sodnik, čeprav bi to moral storiti tožilec /.../ Zato je to precej nenavadno in mogoče zgovorno...« (Puhovski v S.P. 2005a, 3). Citat s tem nakaže domnevno nenavadnost v sodnem postopku proti Gotovini in implicira, da je sodišče že vnaprej zavzelo stališča tožilstva.

Bojazen, da je sodišče pristransko, povzame tudi naslov javnomnenjske ankete »Dvomi v pravičnost« (Večernji list 2005b, 4), iz katere je razvidno, da državljani Hrvaške dvomijo v objektivnost sodišča. V novinarskih prispevkih so prisotne tudi izjave, ki izražajo prepričanje, da je haaško sodišče na strani Srbov. Nekaj najbolj očitnih primerov: »Branje delov obtožnice v srbskem jeziku je ustvarilo vtis, da se mu **sodi v Beogradu**« (Đapić v Ml. Š. 2005, 7), »Iz te spačene obtožnice je moč prebrati tudi **pošastne obtožbe, ki jih je tožilstvo prevzelo od velikosrbskih poražencev vojne**« (Roso v Grubišič 2005, 4). Haaškemu tožilstvu se očita tudi povečevanje domnevnih zločinov Gotovine, ki zapisani pod navednicami in tako implicirajo na neutemeljenost in krivičnost obtožnice proti Gotovini. Obenem opominja, da je to isto tožilstvo na srbske zločine pozabilo:

V cinični obtožnici, ki je takšna, kot da bi jo pisal Veritas Save Štrbca, je Gotovina obtožen »prekomernega obstreljevanja Knina«. Knina, v katerem je

skoraj vse ostalo celo, medtem pa sočasno za rušenje Vukovarja, kjer ni ostala cela niti ena opeka, nihče ni obtožen, da je porušil mesto (Jajčinović 2005, 2)¹¹.

Neutemeljenost haaške obtožnice izpostavi novinar v prispevku Jutarnjega lista z naslovom »Gotovini pomaga tudi krajinski policist« (Pavić in Plišić 2005b, 5), kjer se navaja, da so nedolžnost Gotovine pripravljene dokazovati tudi nekdanji sovražniki.

Opozarja se tudi na dvojne standarde oziroma dvoličnost mednarodne javnosti. Državam, ki Hrvaški pripisujejo kršenje človekovih pravic, se očita, da so tudi same v preteklosti kršile človekove pravice, vendar njihovim častnikom nihče ni sodil:

Države, ki nam postavljajo standarde vladavine prava in očitajo »prekomerno bombardiranje« Knina, so ubile na milijone civilistov v strateških bombardiranjih v preteklem stoletju, kot na primer v Koreji, Vietnamu in drugje. Tisti, ki govorijo o človekovih pravicah, ki nam postavljajo standarde teh pravic, so kršili te pravice v Alžiriji, Indokini, Keniji in zadnje čase tudi v Iraku (Glasnović v Radoš 2005, 6).

6.3.1.2 Gotovina kot primer častnega branilca svoje zemlje

Kljub »krivični« obtožnici in nezavidljivemu položaju, v katerem se nahaja, je Gotovina reprezentiran kot oseba, ki kljub vsem nevšečnostim, ki so ga prizadele, ohranja pokončno in junaško držo in ima obenem spoštljiv odnos do sodišča, ki se kaže tudi med samim branjem obtožnice pred sodiščem:

*Bilo je očitno, da je branje obtožnice pozorno spremljal in zdelo se je kot, da je sam pri sebi komentiral **njeno absurdnost**. Njegov osebni odnos do obtožnice je prišel do izraza v kratkem trenutku, ko je Gotovina reagiral z prikritim in ironičnim smehljajem, kot da sporoča, **koliko absurda je v tej obtožnici** in kot da mu vse gre na živce. Tisto, kar imponira je njegova izredna kontrola reagiranja na **sodniške nebuloze**./.../ To, da je general Gotovina naslavljal sodišče z »častno sodišče«, prav tako priča, dasz svojim obnašanjem **ne glede***

---

¹¹ Savo Štrbac je predsednik organizacije krajiških Srbov - Veritas. Veritas se predvsem ukvarja z raziskovanjem zločinov, storjenih nad Srbi.

*na vse ostaja gospod. Gotovina ne odstopa od položaja ponosnega in odločnega človeka, ki ga tudi očitna krivica ne more spremeniti. Situacijo, s katero se je soočil prenaša stoično in mirno. Vendar je povsem gotovo, e da kot človek, ki se je boril za svobodo svoje dežele in verjetno ostaja večletnem priporu, doživlja to kot **strašno krivico** (Ljubomir Hotujac v D.G. 2005, 3).*

Čeprav se ga obtožuje za vojne zločine, naj bi bil Gotovina v resnici povsem drugačen. V prispevkih je reprezentiran kot primer odgovornega in discipliniranega častnika, ki je svoje podrejene nenehno opozarjal na spoštovanje mednarodnega vojnega prava. Bralcu novinarskih prispevkov je tako odgovor na vprašanje, ali je Gotovina kriv za vojne zločine implicitno podan. Gotovina kot poštena in moralna oseba in častnik z zgrajenim kodeksom časti potemtakem nikakor ne more biti kriv tega, za kar se ga obtožuje. To je razvidno v naslednjih izjavah: »Vedno je vztrajal pri vojaškem redu, vojaški disciplini /.../ Nekoč je vse svoje podrejene poveljnike prisilil, da so se udeležili političnega predavanja nadškofa Ivana Prende. Nadškof jim je takrat govoril o morali, etiki, o tem kako se obnašati do sovražnika« (Kotromanović v Pavić in Plišić 2005a, 32), »**Če se je kdo on naših generalov obnašal v skladu s pravnimi normami in mednarodnim vojnim pravom, je to bil general Gotovina./.../** Razpoložljivi podatki, ki jih imamo kažejo s kolikšno resnostjo in energijo je opozarjal svoje podrejene in ostale kolege, da se obnašajo v skladu z mednarodnim vojnim pravom. **On je bil profesionalec.**« (Bebić v Plišić 2005, 7). Nedolžnost Gotovine in njegovo nezmožnost sodelovanja v vojnih zločinih nad srbskim prebivalstvom potrjuje tudi prisega, ki jo je dal, ko je bil član francoske tujske legije: »To je Code de l'Honneur, ki pravi, da sta čast in zvestoba pri nas, ki smo dozoreli v eni paraleli. Zato v legiji ni mogoče ustvariti človeka, ki je profesionalen, ne da bi v sebi imel zgrajen **kodeks časti, ki je prepoznaven skozi tradicijo, vero, poštenost, moral in obnašanje**. Te sprejete kvalitete si je general Gotovina prizadeval, kot tudi mi vsi, prenesti na svoje vojake« (Roso v Grubišić 2005, 4).

Prisotne so tudi izjave nekdanjih soborcev, ki pričajo o njegovi sposobnosti, pogumu in požrtvovalnosti:

*Takoj je bilo opazno, da je **sposobnejši** od vseh nas, čeprav takrat ni imel visokega čina. **Izjemno natančen, urejen**, človek ki ni veliko govoril, vendar se **ga je ubogalo./.../Čeprav ranjen, je s štirimi prestrelinami še naprej vodil***

*branilce, pod stalnim ognjem iz sovražnikovega obroča./.../Imel je priložnost umakniti se, a je odklonil. V vsakem pogledu je bil **sijajen**. Vsem nam je bil za **vzгляд**. Bil je primer trde **discipline, poguma in urejenosti** (Kvesić v Pavić 2005, 8).*

V prispevkih se poudarja tudi njegove osebnostne kvalitete: »General Gotovina je človek, ki **ima veliko človeških in profesionalnih kvalit. Je humanist, nadpovprečno inteligenten in zelo vztrajen.**« (Roso v Grubišić, 2005, 4).

V prispevkih je Gotovina predstavljen kot veliki domoljub. Izjave o njegovi žrtvi za hrvaški narod in državo so v časopisnem diskurzu umeščene v čustveno nabito naracijo, ki ga z izpostavljanjem njegovih zaslug konstruira kot junaka domovinske vojne. To kažejo naslednji primeri: »Dal je vse, kar je mogel, za domovino« (Sačić v Grubišić in Miljuš 2005, 2); »Človek, ki se je boril za svobodo svoje dežele« (Ljubomir Hotujac v D.G. 2005, 3). Gotovina je predstavljen kot, »/.../ primer častnega branilca svoje domovine« (S.P. 2005b, 4), ki se je nesebično vrnil na Hrvaško, da bi jo branil: »Ante bi lahko ostal v Ameriki, vendar ni mogel gledati, kako mu ubijajo Hrvaško« (Marija Miočev v Sever Šeni in Šarić 2005, 8), kot nekdo, ki je v boju za samostojno Hrvaško »doživel usodo generala, bojevnika in heroja« (Dudaković v S.P. 2005c, 5). Kot tak je umeščen v mučeniško naracijo tragičnega junaka, ki jo lepo povzema naslednja izjava njegovega nekdanjega soborca: »Zaslужil je, da o njem govorimo in ga nagovarjamo s spoštovanjem, on je simbol Nevihte, pretrpel je največje breme v osvoboditvi domovine« (Kotromanović v Radoš 2005, 6).

V obeh časopisih so prisotni prispevki, ki opisujejo njegove zasluge v Domovinski vojni in ga predstavljajo kot enega najbolj zaslužnih akterjev v osvoboditvi Hrvaške. Tako dan po aretaciji v Večernjem listu izide članek z naslovom »V Bosni je pripravljaj teren za operacijo Nevihta«, v katerem avtor izpostavi Gotovino kot »enega **ključnih hrvaških poveljnikov v zmagi nad srbskim agresorjem**« in opiše njegove zasluge v pripravah hrvaške vojske za operacijo »Nevihta« in sodelovanju hrvaške vojske v vojni v Bosni in Hercegovini:

/.../ kot general – polkovnik organizira in vodi obrambo več pomembnih vojaških operacij: obrambo Livna in Tomislavgrada od enot Mladićeve Vojske Republike Srbske, dolgotrajno polzečo vojno, v kateri je v teku deset mesecev zlomljena srbska obramba na Livanjskem polju, obronkih Dinare in Šator

planine, osvojen Glamoč in Bosansko Grahovo ter obkoljen Knin, kar je ustvarilo pogoje za hitro in uspešno izvršitev operacije Nevihta. Po tem je Gotovina v drugi polovici 1995 glavni poveljnik združenih oboroženih sil HV¹² in HVO¹³ v operaciji Maestral, ko je povsem razbita vojska bosanskih Srbov /.../ (Despot 2005, 6).

Naslednji dan izide v sredinski prilogi Jutarnjega lista članek z naslovom »General, ki je povedel Hrvaško v napad«, v katerem je vloga Gotovine v vojni predstavljena kot ključna, saj z njegovim prihodom na čelo poveljnika hrvaške vojske v Dalmaciji pride do preobrata v mentaliteti borcev: »Z njegovim prihodom se je prelomilo: od defenzivne, brezvoljne obrambe do aktivne, energične« (Kotromanović v Pavić in Plišić, 2005, 32). Poudarja se tudi njegove zasluge za uspeh hrvaške vojske: »zaradi takega urjenja je v končnih operacijah hrvaška vojska prišla 25 kilometrov pred Banja Luko, z nekaj sto ljudmi so razbili celotne srbske brigade« (Pavić in Plišić, 2005, 32).

Njegove zasluge za hrvaško osamosvojitvev mu v analiziranih prispevkih priznavajo tudi »navadni« državljanji. Navajam nekaj primerov: » Ante Gotovina je **vojaško neoporečno poveljeval »Nevihti«**, ki je bila vodena v skladu z mednarodnim vojnim pravom. To je bleščeče izveden podvig, ki je ustavil genocid nad hrvaškim prebivalstvom. **Zaradi poguma in vojnih veščin** je v hrvaškem narodu Gotovina **pridobil status heroja**« (Hrvatsko kulturno vijeće v H. 2005c, 3); »General **Ante Gotovina je izbojeval bitko za Hrvaško**. Iz tujine se je prišel boriti za svobodo svoje domovine v najtežjih trenutkih njene zgodovine /.../« (Božo Mihajić v Sever Šeni in Šarić 2005, 8).

Iz zgoraj navedenih primerov je razvidno, da je časopisni diskurz vzdrževal kolektiven spomin nacije in ponujal bralcem hrvaških dnevih časopisov selektivni prikaz preteklih dogodkov in Gotovino umestil v junaško naracijo. Dogodki, ki s to naracijo niso sovpadali, so bili izpuščeni ali pozabljeni. Z junaško naracijo o Anteju Gotovini je časopisni diskurz tako ponujal hrvaškemu občinstvu prototip junaka, preko katerega so se bralci prispevkov identificirali z nacijo in njeno preteklostjo ter okrepili svojo samopodobo.

---

¹² Hrvaška vojska

¹³ Hrvaški obrambni svet (v izvorniku Hrvatsko vijeće obrane) – vojska bosanskih Hrvatov

6.3.1.3 Simbol narodu storjene krivice

Obtožnica proti Anteju Gotovini je pogosto interpretirana ne le kot individualna obtožba, temveč kot poskus obtožbe kolektivne krivde celotnemu hrvaškemu narodu - kot obtožnica proti Hrvaški. Gotovina je tako prezentiran kot tragičen junak, ki sam pred sodiščem brani obtožbe, naperjene proti celotnemu narodu. To kažejo spodnji primeri:

Na hrbet Anteja Gotovine je naloženo preveliko breme; ne le da obrani svojo čast, čast hrvaškega vojaka, temveč tudi, da obrani vojaško in politično vodstvo Hrvaške in vse tiste, ki so sodelovali v obrambi Hrvaške (Budiša v de Prato 2005, 5).

Sojenje generalu Gotovini v Haagu ni brez implikacij o kolektivni krivdi (N.Z. 2005, 7).

Sem za to, da se na ta Božič na vseh mašah moli za domovino, da resnica in pravica zmagata v sodnem postopku proti Gotovine, ker je ta postopek pravzaprav formuliran kot postopek proti naši domovini (Begović v Pavičić 2005, 7).

Hrvaške oblasti se v prispevkih pogosto nagovarja, da je pomoč Gotovini v državnem interesu, oblasti potemtakem morajo pomagati Gotovini ovreči obtožnice. To je razvidno iz naslednjih primerov: »S pomočjo Gotovini, dokazovanjem njegove nedolžnosti bo oblast največ pomagala Hrvaški.« (Ivkošić 2005a, 5); »Moramo biti trezne glave in enotno stati v obrambi, ne Anteja Gotovine, temveč Hrvaške, saj je obtožnica proti njemu obtožnica proti Hrvaški.« (Ćesić Rojs v Vj.U, Ml.Š. 2005, 4), »Skupaj z Gotovino je obtožena tudi hrvaška država in zdaj je velika odgovornost na Vlade da, pomaga z vso logistiko, da obrani ne samo njegovo dostojanstvo, temveč tudi dostojanstvo Republike Hrvaške.« (Lalić v Knežević, Moskaljov 2005, 5); Navedbe v haaški obtožnici so v časopisnih prispevkih označene kot nesprejemljive saj so razumljene ne le kot obtožba proti Gotovini, temveč tudi kot »obtožba Hrvaške za genocid« (Budiša v Božić in Barilar 2005, 3). V prispevkih so prisotne tudi izjave, ki

poistovetijo Gotovino s celotnim narodom, kar je razvidno iz naslednjega primera: »Lisice na rokah Anteja Gotovine **občutimo kot lisice na lastnih rokah, to narod razume kot kazen za veličastno zmago.**« (Jović v Profaca 2005, 5). Izjave podpornikov Gotovine obtožnico pogosto razumejo kot svojevrstno kazen celotnemu narodu, vendar pa ostaja nedorečeno, kakšen je razlog ali motiv te kazni.

Poleg tega, da je obtožnica reprezentirana kot krivična in poskus implikacije krivde celotnemu narodu, je predstavljena tudi kot svojevrstno ponižanje Hrvaške, saj se Hrvati kot žrtve vojne ne bi smeli braniti pred mednarodnim sodiščem za vojne zločine: »Svetniki Dubrovniško-neretvanske županije so soglasno zavrnili obtožnico proti generalu Gotovini, ki jo imajo za **neutemeljeno in skrajno ponižujočo za vse hrvaške branilce in državljane.**« (L.C. 2005, 5); »Vsekakor je **žalitev našemu narodu**, da se mora braniti od **hudobnih obtožb**, kakršna je ta proti Gotovini« (Begović v Pavičić 2005, 7). V spodnjem primeru komentator Večernjega lista opiše aretacijo kot ponižanje, ki ga hrvaški narod mora plačati za vstop v Evropsko unijo, Srbe označi kot izključne negativce, ki se jim ne sodi. Haaško tožilstvo označi kot pristransko:

*Potem ko so ogorčeni državljani na novico o aretaciji Gotovine razbili okna na poslopiju hrvaške Vlade, da ne bi bila na prepihu, jih Vlada lahko zapre z čestitko, ki jo je iz Bruxellesa poslal srbski predsednik Boris Tadić. Ta čestitka se je vklopila v **celoten scenarij ponižanj** v katerem se je prizadevalo izvreči Hrvaško in hrvaški narod: novico o aretaciji Gotovine je navdušena Carla del Ponte objavila v Beogradu, mestu, ki je celotno stoletje bil **integracijsko balkansko središče podjarmljenja Hrvaške**, ugotavljanje **njenega »zločina in kazni«**/.../Izbrati za novico o aretaciji Gotovine prav Beograd, kjer so tudi službeno rehabilitirani četniki, od **koder so napoteni tanki na Hrvaško** obsipavani s cvetjem in od kjer ni nikoli prispela niti ena beseda opravičila, sporočiti je v družbi človeka, Vojislava Koštunice, ki se je zmagoslavno slikal z brzostrelko v roki na položajih srbske vojske v pretekli vojni – to je za Hrvaško enako »prepričljivo« kot sama obtožnica proti Gotovini. Enako »prepričljivo« kot Evropa ki bi nam naj za ta ponižanja bila nagrada (Ivkošić 2005b, 4).*

Gotovina je v prispevkih reprezentiran kot simbol domovinske vojne in žrtev hrvaškega naroda v pretekli vojni: »General Gotovina je bil in bo ostal **simbol** domovinske vojne in žrtev hrvaškega naroda v borbi za samostojnost hrvaške države in

globoko smo prepričani, da bo pokončno branil hrvaške nacionalne interese tudi v Haagu.« (Branimir Glavaš v V.T. in F.L. 2005, 8). Predstavlja svojevrstno utelešenje vsega, po čemer se Hrvati čutijo posebne: »General Gotovina za del hrvaške javnosti pooseblja vse, po čemer se Hrvati počutijo posebni in ponosni: vojnega heroja, iznajdljivega pustolovca, človeka, ki je naredil navadnemu človeku neslutene podvige /.../« (Simić 2005, 34). Obtožnica proti Gotovini tako ni le obtožnica proti njemu samemu, temveč je predstavljena kot simbolična obtožba celotnemu narodu: »Ante Gotovina je postal **simbol narodu storjene krivice**.« (M. Tuđman v Čolović 2005, 7)

Prisotne so tudi izjave, ki izražajo podporo Gotovini in ustvarjajo vtis, da Gotovina uživa podporo večine prebivalstva Hrvaške. To je razvidno v naslednjih primerih: »**Za Antejem Gotovino stoji hrvaški narod**.« (Ante Đapić v V.T. in F.L. 2005, 8); »Svetniki Dubrovniško-neretvanske županije **so soglasno zavrnilo obtožnico proti generalu Gotovini**, ker jo imajo za **neutemeljeno in skrajno ponižujočo za vse hrvaške branilce in državljane**/.../ Županijska skupščina je pozvala Vlado Republike Hrvaške, da materialno in pravno podpre vse nedolžne haaške obtožence z generalom Gotovino na čelu« (L.C. 2005, 5); »**Vsi si želimo** generala videti med nami /.../ **Vemo**, da je obtožnica neutemeljena, treba je izkoristiti vsa pravna sredstva, da se jo spodbije.« (Štimac v Miljuš 2005, 7).

Komentator Večernjega lista predstavi svoj pogled na aretacijo Gotovine v prispevku, naslovljenem »Cinizem« (Jajčinović 2005, 2). V njem avtor predpostavlja, da večina hrvaških državljanov podpira Anteja Gotovino, in meni, da je obtožnica proti Gotovini krivična: »Obtožnica, prebrana Anteju Gotovini, bo **pri večini ljudi na Hrvaškem vzbudila občutek storjene krivice, besa in ogorčenja**.« Hrvaški državljani, ki Gotovine ne podpirajo, so označeni negativno in jim očita pomanjkanje sočutja in patriotizma: »Drugim, katerim je celo hudobna obtožnica proti Gotovini »normalna«, bo vseeno, kar general govori in kar večina misli. Temu pomanjkanju sočutja se ni potrebno čuditi. Saj nekdo, ki ni občutil vojne, kdor je po gostilnah zapravljaj čas, medtem ko se je obtoženec bojeval /.../«. Avtor prispevka tudi predpostavlja, da ti »brezdelneži« nekdanje hrvaške borce vidijo le kot »norce, ki so se borili« in se na koncu cinično vpraša »Kaj je hrvaški general proti brezdelnim hrvaškim hedonistom, ki so prepričani, da je aretacija tudi padeč zadnje ovire za vstop v EU«. Poleg »brezdelnežev« so tisti, ki podpirajo aretacijo, označeni kot »hrvaški izdajalci in podrepniki« (Rojs v Sever in Vuksan 2005, 6).

Naslovi v novinarskih prispevkih kot sta denimo.: »Na božičnih mašah bomo molili za Gotovino«, »**Na stotine državljanov** se je javilo na apel odvetnika Anteja Gotovine in ponujajo **dokumente, ki bi lahko pomagali**« (Pavić in Plišić 2005b, 5) implicirajo na veliko podporo, ki jo Gotovina uživa med državljani Hrvaške. Ti izrazi podpore so vselej umeščeni v kontekst, ki Gotovino predstavi kot krivično obtoženega junaka. Podpora, ki jo Gotovina uživa v hrvaški javnosti, se odraža tudi v različnih prispevkih: »**Na tisoče državljanov iz celotne Hrvaške pošilja čestitke in telegrame podpore hrvaškemu generalu**. Če bodo nadaljevali s takšnim tempom bodo dobesedno zasuli njegovo celico.« (Jurilj 2005, 5); »Tako kot je Gotovina na to okupacijo odgovoril z bleščečo obrambo svoje države, skupaj z njeno mladino, novice iz celotne Hrvaške potrjujejo, kako je zdaj prav ta **mladina stopila v obrambo Gotovine**: v šolah in drugje so se **pele domoljubne pesmi in izražale druge oblike podpore generalu**. Prvič jih **učitelji in profesorji v tem niso zadrževali**.« (Ivkošić 2005, 4); »**Zadarski gimnazijci in otroci iz vrtcev so nosili** po zadarski Kalelargi **plakate podpore aretiranemu generalu**, ki ga imajo v Zadru, to ni nikakršna skrivnost ali novica, **za najzaslužnejšo osebo za svobodo mesta /.../ Pakoštanci** so bili ponosni na Anteja, ko je bil svoboden heroj, ogorčeni ko je postal preganjan heroj, in žalostni in jezni sedaj, ko je ujet heroj« (Vuksan 2005, 38).

Prisotni so tudi razni pozivi na moralno podporo Gotovini: »Združenje hrvaških prostovoljcev domovinske vojne, podružnica Sinj, poziva vse svoje člane in njihove družine ter vse državljane iz cetinskega kraja, ki jim pomeni domovinska vojna čast in svetinjo, **naj pošljejo generalu Anteju Gotovini božično-novoletno čestitko, da bi mu s tem vsaj malo olajšali težke dni**, ki jih preživlja v haaškem zaporu.« (V.P. 2005, 3); »Združenje hrvaških zdravnikov, prostovoljcev domovinske vojne, z včerajšnjega zbora poziva vsa združenja domovinske vojne, **da se generala Anteja Gotovino razglasi za heroja domovinske vojne**« (Mi. Š. 2005b, 4).

Prisotne so tudi obtožbe hrvaške oblasti, da je obrnila hrbet Gotovini. »Mnogi Pakoštanci so včeraj za aretacijo generala Gotovine obtoževali premiera Ivo Sanadera in trdili, da je Sanader prav s politiko podpore generalu prišel na oblast.« (Sever Šeni in Šarić 2005, 8); »Žalosten je ta dan. Ustvarili smo državo za narod, ne pa za politike, ki pošiljajo svoje v Haag.« (Pandža v D.T. in drugi 2005, 7). Oblast se označi kot preračunljivo, saj je Gotovino le izkoristila za vzpon na oblast, zdaj so pa nanj pozabili. Sodelovanje hrvaških oblasti pri aretaciji Gotovine je označeno tudi kot »najtežje dejanje nacionalne izdaje« (Strize v S.Ba., I.P. 2005, 12). Pojavijo se zahteve po novi

oblasti, ki bo bolje branila interese hrvaškega naroda: »Vladajoča garnitura je izdala Hrvaško in jo je potrebno zamenjati.« (Strize v S.Ba., I.P. 2005, 12).

V analizi časopisnega diskurza in ugotavljanju, kako je v novinarskih prispevkih Gotovina reprezentiran, je pomembno izpostaviti tudi rezultate javnomnenjskih raziskav, ki so postale široko sprejeto sredstvo ugotavljanja mnenja javnosti. Javnomenjska glasovanja delujejo tako, da se anketirance sprašuje o aktualnih in pomembnih družbenih temah. Ankete imajo tudi visoko novičarsko vrednost, saj jim videz znanstvenosti in objektivnosti daje status pomembnosti (Pušnik 2004, 682). Pomembnost anket pa ne leži le v ugotavljanju mnenja javnosti, temveč ga te tudi ustvarjajo. Rezultati anket se po eni strani kažejo kot dokazana, neizpodbitna dejstva ali kot izražanje konsenza v javnosti o določeni temi, saj te »ponujajo privid znanstvenosti, dejstvenosti in kredibilnosti« (Luthar 2004, 667). Po drugi strani pa lahko tudi služijo kot prikrito in učinkovito sredstvo reprodukcije dominantnega medijskega ali političnega diskurza (Poler Kovačič 2004, 660). Bolj konkretno: poročanja anket o tem, kaj misli »ljudstvo« o aretaciji in obtožnici proti Gotovini, učinkuje na to kakšna stališča bodo bralci prispevkov zavzeli v prihodnje o Gotovini in njegovi aretaciji.

Dan po aretaciji v Večernjem listu izide anketa, pri kateri že sam naslov » Okoli 47 odstotkov Hrvatov proti aretaciji« izpostavi naklonjenost večine hrvaškega prebivalstva Anteju Gotovini, saj po rezultatih ankete aretacijo podpira le 28 odstotkov državljanov, medtem ko 25 odstotkov o tem nima nikakršnega mnenja. V drugi anketi z naslovom »Dvomi v pravičnost«, ki izide naslednji dan 43 odstotkov vprašancev izrazi, da na Haškem sodišču pričakuje nepravilno sojenje Anteju Gotovini. Rezultati ankete Jutarnjega lista podobno kot tiste z Večernjega lista izpostavijo naklonjenost večine prebivalstva Gotovini. Raziskava ugotavlja, da 61 odstotkov anketirancev meni, da je aretacija Gotovine slaba novica, enak odstotek meni, da Haško sodišče nima osnov za sprožitev sodnega procesa, isti odstotek – 43 – je tistih, ki menijo, da bo Gotovina obsojen oziroma oproščen.

Prisotni so tudi primeri »vox pop intervjujev«, kot jih poimenuje Lutharjeva, ki so primer poskusa reprezentacije javnega mnenja (Luthar 2004, 673). V obeh časopisih je to prikazano v izražanju mnenj naključnih mimoidočih oziroma »navadnih ljudi«. Izpostavljam nekaj primerov tovrstnih mnenj: »Bil sem na bojišču in kot hrvaški branilec lahko rečem, da mi je žal, ker lovijo naše ljudi, za njihove (Srbe, op. G.M.) pa nihče ne vpraša« (Mladen Knežević v Sever Šeni in Šarić 2005, 8), »Žal mi je, ker je usoda hrvaškega junaka taka, da je tako pripeljan na sodišče. To mu je priložnost da

dokaže nedolžnost in da Hrvaške ne vlačijo več po mednarodnih institucijah« (Slavko Mađarić v Sever Šeni in Šarić 2005, 8), »General Ante Gotovina je izbojeval bitko za Hrvaško. Prišel se je boriti iz tujine za svobodo domovine v najtežjih trenutkih njene zgodovine in vsi tisti, ki mu sedaj sodijo, so največji sovražniki Hrvaške« (Božo Mihajić v Sever Šeni in Šarić 2005, 8). V »vox pop« intervjuju Jutarnjega lista dva dni po aretaciji so za mnenje bile vprašali tudi znane osebnosti. Prevladovala so mnenja, da je Gotovino nedolžen in izražena žalost zaradi aretacije. Njihova mnenja o aretaciji ponazarjam v naslednjih primerih: »Aretacijo doživljam kot krivico in zame je to žalostna novica in žalosten dan. S tem spreminjamo preteklost. Naši junaki so v zaporu. Upam le, da ga sedaj mi Hrvati ne bomo izdali« (Atletinja Ivana Brkljčić v Jutarnji list 2005, 34); »Iskreno sem presenečen in zelo mi je žal, da se je to zgodilo. Menim, da se ne sme zagovarjati le on, temveč mi vsi. Prepričan sem v njegovo nedolžnost in menim, da je obtožnica napisana tako, da se sodi celotni Hrvaški.« (Upokojeni brigadir HV Branko Borković v Jutarnji list 2005, 34); »Vsakdo je nedolžen dokler se mu ne dokaže krivda. Gotovina je bil general hrvaške vojske, ki je vodila osvobodilno vojno.« (Igralka Mia Begović v Jutarnji list 2005, 34).

Obtožnica proti Gotovini je v časopisnem diskurzu predstavljena kot obtožnica proti Hrvaški oziroma hrvaškemu narodu. Avtorji prispevkov ali citirani viri se v svojih izjavah nikoli ne osredotočajo na samo vsebino obtožnice. Obtožnica ni predstavljena kot obtožba proti posamezniku, temveč kot implikacija o kolektivni krivdi hrvaškega naroda.

6.3.2 REPREZENTACIJA HRVATOV V PRISPEVKIH

V časopisnem diskurzu so Hrvati predstavljeni kot žrtve agresorskih Srbov ne samo v domovinski vojni temveč tudi v daljšem zgodovinskem obdobju, celotnem obdobju sobivanja obeh narodov v skupni državi: »V Beogradu, mestu, ki je bilo celotno stoletje **integracijsko balkansko središče podjarmljenja Hrvaške**, ugotavljanje **njenega »zločina in kazni«**/.../, kjer so tudi službeno rehabilitirani četniki, od **koder so na Hrvaško napoteni tanki**, obsipani s cvetjem, in od koder ni nikoli prispela niti ena beseda opravičila /.../« (Ivkošić 2005b, 4). Hrvati so predstavljeni tudi kot žrtve Haaškega tožilstva oziroma sodišča, ki poskuša z obtožbami proti hrvaškim junakom revidirati zgodovino in spremeniti »resnico« o domovinski

vojni: »Shod je bil dostojanstven izraz občutka storjene krivice, ki pritiska na hrvaški narod zaradi **neresnične in nesprejemljive obtožbe** proti generalu Gotovini.« (Tuđman v Čolović 2005, 7). Novinarski prispevki aktivirajo pri posameznikih občutenje oziroma pripadnost točno določeni naciji ali suvereni državi. Časopisni diskurz, kot pravi Pušnikova (1999, 796), oblikuje realnost in konstruira nacionalno identiteto. Hrvati so tako predstavljeni kot žrtve srbskega podjarmljenja in agresije ter neresničnih in neutemeljenih obtožb mednarodne javnosti.

V analizi časopisnega diskurza sem opazil tudi reprodukcijo vsakdanjih oziroma »banalnih nacionalizmov« (Billig 2004), ki jih izpostavljam v naslednjih primerih: »**hrvaški** Dreyfus«, »**hrvaška** oblast«, »**hrvaški** narod« (Roso v Grubišić, 2005, 4), »**hrvaška** javnost« (Simić 2005, 34), »**hrvaška** vojska« (Pavić in Plišić 2005, 32), »**hrvaška** država« (Budiša v Vlašić, 2005, 8), »**hrvaški** generali« (Mi. Š. 2005b, 4) in podobno. Izpostavljali so narodno identiteto posameznikov ali skupine posameznikov s čimer so delovali kot svojevrstni opomniki in tako opominjali bralce prispevkov na njihovo pripadnost naciji. Novinarji in drugi akterji, citirani v prispevkih so naslavljali bralce časopisov kot Hrvate – pripadnike zamišljene skupnosti (Anderson 1998): »Za Antejem Gotovino stoji **hrvaški narod**« (Ante Đapić v V.T. in F.L. 2005, 8).

Nacionalnost je tako osnova časopisnega diskurza, ki vsakodnevno spominja državljanke o pripadnosti naciji. To spominjanje je tako vsakdanje in konstantno, da se ga posamezniki niti ne zavedajo (Billig 2004).

V novinarskih prispevkih so prisotni tudi primeri posebljanja. Posamezniki, skupine posameznikov, družbene institucije so bili zamenjani z državo, kot je razvidno iz naslednjih primerov: »General, ki je povedel **Hrvaško** v napad« (Pavić in Plišić 2005a., 32); »To je za **Hrvaško** enako prepričljivo kot sama obtožnica« (Ivkošić 2005, 4); »Ni mogel gledati, **kako mu ubijajo Hrvaško**« (Marija Miočev v Sever Šeni in Šarić 2005, 8).

Tu se strinjam z Billigom (2004), ki meni, da se narod svoje nacionalnosti zaveda v kontekstu prevladujoče ideologije. Na posameznikovo občutenje pripadnosti naciji pa vplivajo zapleteni nizi tem, ki se kažejo kot zdravorazumski in izpostavljajo moralnost nacionalne časti in dolžnosti. Te »zdravorazumske« teme razlikujejo med »nami« in vsem, kar predstavlja »njih« oziroma »druge«. Konkretno pri primeru Gotovine, prikažejo Hrvate kot izključne žrtve in Srbe predstavljajo le kot agresorje.

6.3.3 SLIKOVNO GRADIVO V PRISPEVKIH

V Jutarnjem listu je bilo 78 fotografij Anteja Gotovine. Na 48 je bil prikazan kot vojak, na 27 pa kot aretiranec. Večernji list je objavil 32 fotografij. Na 10 je bil prikazan kot vojak, medtem ko je bil na 24 prikazan kot aretiranec. Zanimivo je, da kljub temu da se prispevki nanašajo na obdobje, ko je bil Ante Gotovina aretiran, je na večjem številu fotografij prikazan v vojaški uniformi, to je iz obdobja, kot pa iz časa aretacije. Slikovno gradivo je tako predstavljalo Gotovino ne samo kot aretiranca, temveč tudi kot enega od zaslužnih akterjev v osamosvojitvi Hrvaške.

Pri analizi slikovnega gradiva v novinarskih prispevkih je posebej prikladen Barthesov (1972) model reprezentacije z denotativnim in konotativnim nivojem pomena. Kot meni Kuhar (2003, 73), »slika ne sporoča zgolj informacije o objektu, ki je na njej (denotativni nivo), pač pa je objekt na sliki povezan tudi s širšim setom označenega, našo kulturo in zgodovino (konotativni nivo) in kot tak proizvede ideološko sporočilo. Slika torej deluje na nivoju mita«. Pomene slik seveda lahko razumemo drugače kot kdo drug, več interpretacij obstaja prav zato, ker slike vsebujejo več pomenov. Določitev pomena slike v novinarskem diskurzu je tako potrebno razumeti v zvezi med sliko in besedilom v novinarskem prispevku, saj sta, kot pravi Barthes (Barthes v Kuhar 2003, 73) za fiksiranje pomena potrebna dva diskurza: diskurz fotografije in diskurz jezika.

Slike v analiziranem vzorcu sem razdelil v dve kategoriji. V prvi so bile tiste, ki so Gotovino upodabljale kot vojaka, zaslužnega za hrvaško zmago v vojni, medtem ko so ga druge upodabljale kot aretiranca oziroma pripornika. Na naslednji strani je primer prispevka v Jutarnjem listu. Na prvi fotografiji vidimo Anteja Gotovino med pregledom formacije vojakov, na drugi pa v družbi nekdanjega hrvaškega predsednika Franje Tuđmana. Naslov članka »General, ki je povedel Hrvaško v napad«, konotira veličastnost Gotovine, saj ga predstavlja kot enega ključnih akterjev v osamosvojitvi Hrvaške oziroma v zmagi Hrvatov nad Srbi in podpira mit o generalu junaku.

Slika 6.1: General, ki ji popeljal Hrvaško v napad.

Vir: Jutarnji list 2005, 32 (10. december).

Fotografije, ki so ga upodabljale kot aretiranca oziroma pripornika, so bile sestavni del prispevkov, ki so poročali predvsem o dogajanju na haškem sodišču. Ker so sami prispevki bili nepristranski, tudi fotografije niso vsebovale ideološkega naboja.

Slika 6.2: Gotovini prebrana obtožnica.

Vir: Večernji list 2005, 4 (9. december).

6.3.4 NAVAJANJE VIROV V NOVINARSKIH PRISPEVKIH

Ker so novinarski prispevki sestavljeni iz izjav in virov, je navajanje virov ključni pokazatelj novinarske objektivnosti, saj morajo novinarji v prispevkih navesti mnenja vseh vpletenih udeležencev (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 80). V analizi sem bil pozoren tudi, čigave izjave so bile povzete v prispevkih Jutarnjega in Večernjega lista in kdo vse je lahko predstavljal svoje mnenje oziroma kdo ga ni. Izjave so se nanašale na mnenja, ki so jih viri v prispevkih podali o Anteju Gotovini ali njegovi obtožnici. Izjave virov v prispevkih so novinarji običajno povzemali ali citirali. V spodnji tabeli je prikaz določenih virov in pogostost pojavljanja v novinarskih prispevkih.

Tabela 6.2: Viri v novinarskih prispevkih o Anteju Gotovini
(skupno število pojavljanja v vseh prispevkih)

Viri informacij	Pogostost pojavljanja		Skupaj
	Jutarnji list	Večernji list	
	Št.	Št.	Št.
Ante Gotovina	1	2	3
Prijatelji in sorodniki Anteja Gotovine	7	2	9
Podporniki Anteje Gotovine ¹⁴	30	61	91
Predstavniki političnega vrha	8	5	13
Predstavniki opozicije	5	1	6
Predstavniki srbske manjšine	1	0	1

Rezultati analize so pokazali, da so v novinarskih prispevkih obeh časopisov prevladovali izjave in mnenja podpornikov Anteja Gotovine. Izjave podpornikov so

---

¹⁴ Med podpornike Anteja Gotovine sem uvrstil vse osebe, ki so na tak ali drugačen način izražali podporo Gotovini. To so bili predstavniki združenj borcev, nekdanji politiki, nekdanji generali, cerkveni predstavniki, predstavniki civilnih združenj, naključni mimoidoči itn.

bile prisotne v 62 % analiziranih prispevkov Večernjega lista in 52 % prispevkov Jutarnjega lista.

Ante Gotovina je bil v obeh časopisih le redko citiran, kar je mogoče pripisati dejstvu, da je bil v priporu in tako posledično ni imel možnost komunicirati s predstavniki medijev. Vse njegove izjave, ki sta ju oba časnika povzemala, so se tako nanašale le na njegov nastop na Haaškem sodišču, pred katerim se je izrekel za nedolžnega v vseh točkah obtožnice.

Prisotne so bile tudi izjave predstavnikov vlade, predvsem predsednika vlade, ministrice za pravosodje in predsednika parlamenta. Zanje je sicer značilno, da so podpirali mnenje o Gotovini kot »krivično obtoženem«, vendar so tudi zagovarjali, da se mora ubraniti obtožb pred sodiščem.

Delež mnenj predstavnikov opozicije v analiziranih prispevkih je bil precej manjši od predstavnikov pozicije. Predstavniki opozicije, ki praviloma v svojih izjavah niso dajali mnenj o sami obtožnici, so predstavili pogled na aretacijo Gotovine kot na ključni faktor približevanja Hrvaške Evropski uniji.

Predstavniki srbske manjšine so v časopisnih prispevkih predstavili svoje mnenje o aretaciji Gotovine samo enkrat. Aretacijo Gotovine je predstavnik srbske manjšine v hrvaškem parlamentu označil kot pomembno novico za celoten prostor nekdanje Jugoslavije ter pomemben korak v procesu iskanja preostalih haaških obtožencev.

Analiza virov in izjav v novinarskih prispevkih je pokazala, da so v veliki večini bila navedena mnenja Gotovinih privržencev, kar kaže na nepristranskost poročanja o primeru Gotovine v obeh dnevnikih časopisih. Ker je bila obtožnica proti Gotovini napisana prav zaradi domnevnih zločinov proti srbskemu prebivalstvu, bi bilo pričakovati, da bi tudi predstavniki srbske manjšine na Hrvaškem dobili več prostora v tiskanih medijih, kjer bi lahko predstavili svoje mnenje o aretaciji in obtožnici zoper Anteja Gotovino.

6.3.5 KOMENTAR ANALIZE

V analizi novinarskih prispevkov časopisov Jutarnjega in Večernjega lista sem ugotovil, da je v časopisnem diskurzu Ante Gotovina predstavljen v treh tematskih sklopih, ki ga reprezentirajo, kot:

- žrtev krivične obtožnice
- primer častnega branilca svoje zemlje
- simbol narodu storjene krivice

Obtožbe Haaškega tožilstva za zločine nad srbskim prebivalstvom med in po vojaški akciji »Nevihata« v domovinski vojni, ki bremenijo Anteja Gotovino, so predstavljene kot »krivične«, saj naj bi te obtožbe skušale nedolžnemu človeku pripisati dejanja drugih oseb, ki jih ta ni storil.

V analizi sem opazil tudi precejšnje število prispevkov v katerih je Ante Gotovina predstavljen kot pogumen, časten in discipliniran častnik, kar se diametralno kosa s predstavo o Gotovini kot prikazani v obtožnici haaškega tožilstva. Časopisni diskurz obtožnice haaškega tožilstva proti Anteju Gotovini ne predstavlja le kot poskus določanja individualne krivde za zločine, storjene nad srbskim prebivalstvom, temveč jo implicitno kot tudi eksplicitno označi, kot poskus nalaganja kolektivne krivde za zločine celotnemu narodu. Ante Gotovina je tako predstavljen kot simbol narodu storjene krivice.

Večjih razlik med prispevkih obeh časnikov ni bilo. Vsebino novinarskih prispevkov, tako Večernjega kot Jutarnjega lista, so sestavljali poleg poročanja oziroma razmišljanje novinarja tudi izjave drugih virov, ki jih Hartley (1982, 111) označuje kot »privzete glasove«. Ti »privzeti glasovi« v prispevkih so bile večinoma izjave določenih subjektov, denimo politikov, nekdanjih soborcev Anteja Gotovine, pripadnikov hrvaške vojske, predstavnikov rimokatoliške cerkve, predstavnikov civilne družbe in drugih. Ravno ti »glasovi« so imeli pomembno vlogo v prezentiranju Gotovine bralcem hrvaških dnevnih časopisov, saj so v analiziranem vzorcu bile pogoste izjave podpornikov Anteja Gotovine, ki so ga označile kot junaka Domovinske vojne in žrtev krivične obtožnice. Analiza virov in izjav v novinarskih prispevkih je pokazala, da so prevladovala mnenja podpornikov Anteja Gotovine, kar je očiten pokazatelj novinarske pristranskosti, saj bi morali novinarji v prispevkih navesti mnenja

vseh vpletenih akterjev. Tudi slikovno gradivo kot sestavni del novinarskih prispevkov je Gotovino v veliki meri upodabljal kot častnika - v vojaški uniformi - in ga tako skupaj z besedilom prispevkov prezentiralo kot junaka. Upodabljanje Gotovine kot junaka je bilo predvsem značilno za Jutarnji list, medtem ko so v Večernjem listu prevladovali fotografije, ki so Gotovino upodobile kot aretiranca ali pripornika.

Obtožnica proti Gotovini je v novinarskih prispevkih predstavljena kot poskus revizije zgodovine, saj z obtožbami proti hrvaškemu junaku spreminja »zgodovinsko resnico« o junaških Hrvatih in agresorskih Srbih. »Resnica« je prikazana kot zdravorazumski pogled v preteklost in ta je potemtakem edino ta, da je bila Hrvaška napadena oziroma žrtev agresorskih Srbov, njeni »junaki« torej nikakor ne morejo biti krivi vojnih zločinov. Tu se strinjam s številnimi teoretiki kolektivnega spomina v medijski družbi (Zelizer in Edgerton v Pušnik 2004, 681), ki trdijo, da novinarske reprezentacije preteklosti javnostim ne pomagajo le spominjati se lastne preteklosti temveč tudi z izbiro poljubnih spominov vplivajo na to, kako javnost dojema tudi sedanost. Časopisni diskurz je z umeščanjem Gotovine v kontekst preteklih dogodkov Domovinske vojne nudil enostranske interpretacije zgodovine in s selektivnimi prikazi preteklosti oblikoval nacionalni spomin. Primer Gotovine je v časopisnem diskurzu predstavljen kot refleksija preteklosti v sedanost, obtožbe proti njemu so umeščene v čustveno nabito naracijo, ki nosi jasno sporočilo o njegovi nedvomni nedolžnosti in občutku storjene krivice. Posredno so z obtožnico proti Gotovini tudi Hrvati predstavljeni kot žrtve tako v preteklosti (Domovinska vojna, politična moč srbskega centralizma v nekdanji Jugoslaviji) kot v sedanosti.

Analiza novinarskih prispevkov je tako potrdila moje teze, da je časopisni diskurz prikazal Gotovino kot junaka in osvoboditelja in da je poistovetil Gotovino s hrvaškim narodom ter potrdila tudi tezo o tem, da je časopisni diskurz podpiral predstave o Hrvatih kot izključno žrtvah in Srbih kot agresorjih. Kljub dejstvu, da so se novinarski prispevki predvsem osredotočali na samega Anteja Gotovino in so le v nekaj primerih vsebovali izjave o odnosu med Hrvati in Srbi, je analiza potrdila moje predpostavke o reprezentiranju binarnih nasprotij med Srbi in Hrvati v časopisnem diskurzu.

7 SKLEP

Domovinska vojna predstavlja enega od najpomembnejših mejnikov v hrvaški novejši zgodovini. Svoje mesto je v tej zgodovini dobila tudi vojaška operacija »Nevihta«, ki je pomenila konec vojne in zmagoslavje hrvaške strani. Kasnejše obtožbe za vojne zločine enemu ključnih protagonistov operacije »Nevihta« so tako vrgle slabo luč na osamosvojitev Hrvaške in predstavo o Hrvatih kot izključno žrtvah vojne.

Cilj moje diplome je bil raziskati, kako so hrvaški časopisi, natančneje Jutarnji list in Večernji list s poročanjem o primeru Anteja Gotovine konstruirali kolektivni spomin in nacionalno identiteto hrvaškega naroda. S pomočjo kritične diskurzivne analize sem ugotovil, da je Ante Gotovina v hrvaškem časopisnem diskurzu reprezentiran kot žrtev krivične obtožnice, kot častni branilec svoje zemlje ter simbol narodu storjene krivice. Obtožnica proti Gotovini je predstavljena kot obtožnica proti celotnemu narodu. Primer Gotovina prispevki niso obravnavali le kot individualne obtožnice posameznika, temveč so ga umestili v širši kontekst kolektivnega spomina in nacionalne identitete. Hrvati so s selektivnim prikazom zgodovine predstavljeni kot žrtve v preteklosti in v sedanjosti, saj so prikazani kot žrtve krivičnih in neutemeljenih obtožb mednarodne javnosti, ki jo simbolizira obtožnica proti Gotovini. Analiza novinarskih prispevkov Jutarnjega in Večernjega lista za mesec december leta 2005 je tako potrdila moje teze, da je časopisni diskurz prikazal Gotovino kot junaka in osvoboditelja, poistovetil Gotovino s hrvaškim narodom ter potrdila tudi tezo, da je časopisni diskurz podpiral predstave o Hrvatih kot izključno žrtvah in Srbih kot agresorjih.

Medijsko poročanje hrvaških medijev o generalu Anteju Gotovini kot heroju Domovinske vojne lahko vzamemo kot reprezentacijo prototipa narodnega junaka, ki vzdržuje kolektivni spomin in nacionalno identiteto hrvaške javnosti, ki je obtožnico proti Gotovini preko novinarskih prispevkov sprejemala in dojemala kot krivično. Prav v potrebi hrvaške javnosti za okrepitev svoje samopodobe lahko razumemo heroizacijo Anteja Gotovine, saj kot pravi Girardet: »Proces heroizacije implicira določeno adekvatnost med obravnavano zgodovinsko osebnostjo in trenutnimi potrebami družbe oziroma vladajoče mentalitete.« (Girardet v Velikonja 1996, 35). Časopisni diskurz je tako imel pomembno vlogo pri konstruiranju kolektivnega spomina in hrvaške nacionalne identitete saj je s svojo reprezentacijo Gotovine svojemu občinstvu ponujal sliko o Hrvatih, ki je pozitivno okrepila njihovo samopodobo in predstave o preteklosti.

8 LITERATURA

Alter, Peter. 1991. Kaj je nacionalizem ?. V *Študije o etnonacionalizmu*, ur. Rudi Rizman, 221-237. Ljubljana: Knjižna zbirka Krt.

Anderson, Benedict. 1998. *Zamišljene skupnosti: o izvoru in širjenju nacionalizma*, Ljubljana: Studia Humanitatis.

Assmann Aleida. 2002. Four Formats of Memory: From Individual to Collective Constructions of the Past. V *Cultural Memory and Historical Consciousness in the German-Speaking World Since 1500*, ur. Christian Emden in David Mindgley, 19-37. Oxford: Peter Lang.

Barthes, Roland. 1972. *Mythologies*. New York: Hill and Wang.

Bennett, Christopher. 1995. *Yugoslavia's bloody collapse : causes, course and consequences*. London: Hurst.

Billig, Michael. 2004. *Banal nationalism*. London: Thousand Oaks, New Delhi: Sage.

Božič, Nataša in Suzana Barilar. 2005. Budiša u Haagu daje podršku Gotovini. *Jutarnji list*, 3 (12. december).

Breuilly, John. 1993. *Nationalism and the state*. Manchester: Manchester University Press.

Burr, Vivien. 2000. *An Introduction to Social Constructionism*. London, New York: Routledge.

Connerton, Paul. 2004. *Kako se društva sjećaju*. Zagreb: Izdanja Antibarbarus.

Čolović, Duška. 2005. Tuđman: Gotovina simbol nepravde. *Jutarnji list*, 7 (12. december).

D.G. 2005. Gotovina brez straha i nelagode. *Večernji list*, 3 (13. december).

D.T, Vo.M., F.Š., S.F. in I.F. 2005. Razbijena stakla na zgradi vlade. *Večernji list*, 7 (9. december).

De Prato, Stojan. 2005. Budiša: Vlada mora pomoći obrani. *Večernji list*, 5 (13. december).

Despot, Zvonimir 2005. U Bosni je pripremao teren za akciju Oluja. *Večernji list*, 6 (9. december).

Dnevne novine čita 80 posto Hrvata. 2005. Dostopno prek: <http://www.poslovniforum.hr/about02/sd32.asp> (15. julij 2009).

Dikić, Ivica. 2004. *Domovinski obrat*. Ljubljana: Mladinska knjiga tiskarna.

--- 2007. Molitva za grešnog junaka, *Feral Tribune*, 29. avgust. Dostopno prek: http://feral.audiolinux.com/look/weekly1/article_tisak.tpl?IdLanguage=7&IdPublication=1&NrArticle=16480&NrIssue=1143&NrSection=1&search.x=0&search.y=0&SearchKeywords=%C4%91iki%C4%87&ST1=text&ST_T1=teme&ST_AS1=1&ST_max=1 (27. oktober 2008).

Erjavec, Karmen, Sandra Bašič Hrvatini in Barbara Kelbl. 2000. *Mi o Romih: diskriminatorski diskurz v medijih v Sloveniji*. Ljubljana : Open Society Institute-Slovenia.

Erjavec, Karmen in Melita Poler Kovačič. 2007. *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Fiske, John. 1987. *Television culture*. London: Routledge.

Fowler, Roger. 1991. *Language in the news*. London: Routledge.

Gellner, Ernest. 1991. Nacionalizam. V *Študije o etnonacionalizmu*, ur. Rudi Rizman, 239-265. Ljubljana: Knjižna zbirka Krt.

Giddens, Anthony. 1991. Nacionalna država, narod, nacionalizam. V *Študije o etnonacionalizmu*, ur. Rudi Rizman, 221-237. Ljubljana: Knjižna zbirka Krt.

Gillis, John R. 1996. Memory and identity: the history of a relationship. V *Commemorations: the politics of national identity*, ur. John R. Gillis R, 3-24. Princeton: Princeton University Press.

Grubišič, Petar. 2005. Gotovina nije trgovao uhićenjem. *Večernji list*, 4 (16. december).

H. 2005a. Braneći Antu Gotovinu, Vlada brani i Hrvatsku. *Večernji list*, 7 (10. december).

--- 2005b. Sanader pozvao na prisebnost i hladokrvnost. *Jutarnji list*, 8 (10. december).

--- 2005c. Hrvatsko kulturno vijeće: Oluja blistavo izvedena. *Večernji list*, 3 (16. december).

Halbwachs, Maurice. 2001. *Kolektivni spomin*. Ljubljana: Studia humanitatis.

Hobsbawm, Eric. 2003. Introduction: Inventing traditions. V *The invention of tradition*, ur. Eric Hobsbawm in Terence Ranger, 1 – 14. Cambridge: Cambridge University Press.

Hall, Stuart. 1997. Introduction: Who Needs 'Identity'?. V *Questions of Cultural Identity*, ur. Stuart Hall in Paul Du Gay, 1 – 17. London: SAGE.

--- 2003. *Representation: cultural representations and signifying practice*. London: Thousand Oak.

---- 2004. Delo reprezentacije. V *Medijska kultura: kako brati medijske tekste*, ur. Breda Luthar, Vida Zei in Hanno Hardt, 33 – 97. Ljubljana: Študentska založba.

Hartley, John. 1982. *Understanding news*. London: Methuen.

I.D. 2005. U DC-u uvjereni u nevinost generala. *Večernji list*, 4 (11. december).

International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. 2007. *Prosecution response opposing Gotovina's request for provisional release*. Dostopno prek: http://www.un.org/icty/gotovina90/pros/pros_resp.pdf (26. marec.2008).

Ivkošić, Milan. 2005a. Gotovinina žrtva za Hrvatsku. *Večernji list*, 5 (9. december).

--- 2005b. Nova okupacija – ista obrana. *Večernji list*, 4 (10. december).

Jajčinović, Milan. 2005. Cinizam. *Večernji list*, 2 (13. december).

Jurilj, Zdenko. 2005. Polnočka u Haagu. *Jutarnji list*, 5 (27. december).

Jutarnji list. 2005. Javne osebe o uhićenju generala Gotovine, (10 december).

K.Ž. 2005. Anketa Pulsa: za 61 posto Hrvata uhićenje Gotovine loša je vijest. *Jutarnji list*, 9 (9. december).

Knežević, Deana in Vanja Moskaljov. 2005. Konačna potvrda verodostojnosti. *Večernji list*, 5 (9. december 2005).

Kuhar, Roman. 2003. *Medijske podobe homoseksualnosti: analiza slovenskih tiskanih medijev od 1970 do 2000*. Ljubljana : Mirovni inštitut.

Kurspahić Kemal. 2003. *Prime time crime: Balkan media in war and Peace*. Washington, D.C: United States Institute of Peace Press.

L.C. 2005. Dubrovačka županija osniva Fond za pomoć generalu Gotovini, *Jutarnji list*, 5 (14. december).

Lj.M. 2005. U deset ratova nije učinio zločin. *Večernji list*, 6 (11. december).

Luthar, Breda. 2004. Ljudstvo: Uporaba anket javnega mnenja v novinarstvu. *Teorija in praksa* 41 (3-4): 663-677.

M.F. 2005. PTSP-ovci pozivaju na razum. *Večernji list*, 6 (11. december).

M.Mr. 2005. Srušite optužnicu. *Večernji list*, 6 (11. december).

Manjkas, Miljenko in Petar P. Krešimir. 2005. Gotovina mi je rekao: Sve ću ja to izdržati. *Večernji list*, 4 (11. december).

Mihovilović, Maroje. 2005. General, ki je postal le še vstopnica za EU. *Nedeljski dnevnik*, 18. december. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/nedeljski/156227 (21. december 2008).

Miljuš, Dragan. 2005. Na rivi podpora Gotovini, a ne prosvjedi protiv vlade. *Večernji list*, 7 (11. december).

MI.Š. 2005a. Đapić: Iritira čitanje optužnice na srpskom. *Večernji list*, 7 (13. december).

--- 2005b. Gotovina i Hebrang ratni junaci. *Večernji list*, 4 (18. december).

Morris –Suzuki, Tessa. 2005. *The past within us*. London, New York: Verso.

N.B. in A.Š. 2005. Vladimir Šeks tvrdi da optužbe protiv Gotovine »neće proći«. *Jutarnji list*, 7 (9. december).

N.Z. 2005. Političari neće smijeti govoriti!. *Večernji list*, 7 (11. december).

Pavić, Snježana. 2005. Iako ranjen, Gotovina je nastavio voditi branitelje iz neprijateljskog poluobruča. *Jutarnji list*, 8 (13. december).

Pavić, Snježana in Ana Plišić. 2005a. General koji je poveo Hrvatsku u napad. *Jutarnji list*, 32 (10. december).

--- 2005b. Gotovini pomaže i krajinski milicajac. *Jutarnji list*, 5 (27. december)

Pavičić, Darko. 2005. Na božićnim misama molit ćemo za Gotovinu. *Jutarnji list*, 7 (19. december).

Perković, Marijan. 2001. Ratne štete, izdaci za branitelje, žrtve i stradalnike rata u Republici Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*. Dostopno prek: <http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp/article/view/225/229> (18. junij 2009).

Plakati podpore Anteju Gotovini. Dostopno prek: <http://www.antegotovina.com/default.aspx?RID=pho> (16. december 2008).

Plišić, A. 2005. Luka Bebić: Gotovina je nevin. *Jutarnji list*, 7 (9. december).

Podporni shod Anteju Gotovini. 2005. Dostopno prek: http://www.vecernji.hr/system/galleries/pics/051211/goto_split.jpg (17. julij 2009).

Poler Kovačić, Melita. 2004. Uvodnik. *Teorija in praksa* 41 (3-4): 659-662.

Profaca, Ivica. 2005. Miroљjubivi miting na splitskoj rivi. *Jutarnji list*, 5 (12. december).

Profaca, I. in Barilar S. 2005. Udruge spremaju udar na Sanadera na splitskoj rivi. *Jutarnji list*, 8 (12. December)

Pušnik, Maruša. 1999. Konstrukcija Slovenske nacije skozi medijsko naracijo. *Teorija in praksa* 36(5): 796-808.

--- 2004. Novičarsko upravljanje z javnim mnenjem. *Teorija in praksa* 41 (3-4): 678-689.

--- 2006. Collective memory in a multimedia age. *Javnost – the public* 13(1): 89-102.

Radaković, Ilija T. 2003. *Besmislena Yu ratovanja: 1990-1995*. Beograd: Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945.

Radoš, Ivica. 2005. Davor Domazet Lošo: to znači da će i ona dvojica, Karadžić i Mladić, uskoro biti uhićeni i završiti u Haagu. *Jutarnji list*, 6 (9. december).

Rizman, Rudi. 1991. Teoretske strategije v študijah etnonacionalizma. V *Študije o etnonacionalizmu*, ur. Rudi Rizman, 15-35, Ljubljana: Knjižna zbirka Krt.

S.Ba in I.P. 2005. Prosvjed kaštelanske Hvide u Nedjelju na splitskoj rivi. *Jutarnji list*, 12 (9. december).

S.P. 2005a. Čitanje žrtava znakovito. *Večernji list*, 3 (13. december).

--- 2005b. Mostar: skup podrške Gotovini. *Jutarnji list*, 3 (12. december).

--- 2005c. Dudaković: Svjedočio bih za Gotovinu ali me nisu pozvali, *Jutarnji list*, 5 (28. december).

Sever Šeni, N. in Šarić F. 2005. Dunja u šoku. *Večernji list*, 8 (9. december).

Sever M. in Vuksan M. 2005. U kući Gotovine okupili se generali i Šuškova udovica. *Jutarnji list*, 6 (9. december).

Simić, Sanja 2005. Misteriozna francuska epizoda nakon odlaska iz Legije stranaca. *Jutarnji list*, 34 (10. december).

Simons, Marlis. 2005. 40,000 protest general's arrest. *International Herald Tribune*, 12. December. Dostopno prek <http://www.ihf.com/articles/2005/12/11/news/croatia.php> (25. Oktober 2008).

Sturken Marita. 2001. *Practices of looking: an introduction to visual culture*, Oxford, New York: Oxford University Press.

--- 2002. *Tangled memories: the Vietnam war, the AIDS epidemic, and the politics of remembering*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.

Thompson Mark. 1999. *Forging war : the media in Serbia, Croatia, Bosnia and Hercegovina*. Luton: University of Luton Press.

Tota, Anna Lisa. 2006. Public memory and cultural trauma. *Javnost – the public* 13 (3): 81 – 94.

Ule, Mirjana. 2000. *Sodobne identitete: v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

- V.P. 2005. Udruga poziva na slanje čestitiki Gotovini. *Jutarnji list*, 3 (15. december).
- V.T in F.L. 2005. Đapić i Glavaš u Osijeku: Gotovina će obraniti Hrvatsku i u Haagu. *Jutarnji list*, 8 (10. december).
- Van Dijk, Teun A. 1993. *Elite discourse and racism*. Newbury park: SAGE Publications.
- 1997. *Discourse as social interaction*. London, Thousand Oaks, New Delhi : Sage.
- Večernji list*. 2005a. Apel Hrvatskog svjetskog kongresa, (16. december).
- 2005b. Sumnje u pravednost, (10. december).
- Velikonja Mitja 1996, *Masade duha : razpotja sodobnih mitologij*. Ljubljana: Znanstveno in raziskovalno središče.
- Vidmar Horvat, Ksenija. 2004. *Uvod v sociologijo kulture*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za sociologijo.
- Vj.U. in Ml.Š. 2005. Plakao sam, al' treba nam trijezna glava. *Večernji list*, 4 (9. december).
- Vlašič, Boris. 2005. Optužnica Gotovini je sramotna i šuplja. *Jutarnji list*, 8 (13. december 2005).
- 2005b. Mišetić: Gotovina nije sudjelovao u zločinima. *Jutarnji list*, 32 (17. december).
- Vuksan, Mario. 2005. Što je sa herojem sa plakata kad ga uhapse. *Jutarnji list*, 38 (10. december).
- Wood, Nicholas. 2005a. Croatian turnaround led to general's arrest, International Herald Tribune 27. December. Dostopno prek: <http://www.iht.com/articles/2005/12/27/news/balkans.php?page=2> (25. Oktober 2008).

--- 2005b. In Croatia, stalemate on fugitive, International Herald Tribune 5. April. Dostopno prek: <http://www.iht.com/articles/2005/04/04/news/croatia.php> (21. December 2008).

Wikimedia. 2009. *RSK*. Dostopno prek: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3c/RSK.png> (20. Junij 2009).

Wikipedia. 2009a. *Breakup of Yugoslavia*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Breakup_of_Yugoslavia#After_the_death_of_Josip_Broz_Tito (20. Junij 2009).

--- 2009b. *Croatian war of independence*. Dostopno prek http://en.wikipedia.org/wiki/Croatian_War_of_Independence#Background (20. Junij 2009).

Z.B. 2005. Oko 47 posto Hrvata protiv uhićenja. *Večernji list*, 4 (9. december).